

NÄKYMÄTÖN NAINEN MIESTEN MAAILMASSA

Metsäala tyttöjen ja nuorten naisten koulutus- ja ammatinvalinnoissa

ESIPUHE

Pohjois-Savossa aloitettiin vuonna 2006 suunnitelmallinen yhteistyö maaseutuammattien eli maatalous-, puutarha-, luontomatkailu- ja metsäammattien tutuiksi tekemiseen yläkoululaisille, lukiolaisille ja opettajille. Aluksi toimintaa kehitettiin EU-hankkeilla ja vuodesta 2011 alkaen perustetun yhdistyksen Maaseutuammattiin ry:n toimesta. Yhteisillä markkinointi- ja tiedotustoimenpiteillä on todettu olevan positiivista vaikutusta alalle hakeutumiseen ja alan ilmapiiriin. Naisten osuus metsäalan toisen asteen opiskelijoissa on kuitenkin pysynyt koko ajan pienenä. Tämä herättikin kysymään, mitä voisimme tehdä toisin, että metsäala houkuttelisi myös tyttöjä. Tältä pohjalta kumpusi ajatus tutkimushankkeesta, johon saatiinkin Metsämiesten Säätiöltä rahoitus alkuvuonna 2018.

Tämä raportti on koostettu *Naisista voimaa metsäalalle* -tutkimuksen keskeisistä havainnoista ja tuloksista. Näyttää siltä, että naisten vähyydestä metsäalalla on kyse pitkässä kulttuurihistoriassa kehkeytyneestä alan sukupuolirakenteesta, jonka purkaminen yksittäisillä teoilla tai hankkeilla voi olla vaikeaa. Kun tytöt ja pojat alusta pitäen, usein tätä tiedostamatta, oppivat sukupuolelleen ”sallitut” toivomisen ja tekemisen tavat, työelämän sukupuolisegregaation purkamiseen menee aikaa. Työ on kuitenkin hyvä aloittaa heti, ja *Naisista voimaa metsäalalle* -hankkeiden kaltaiset ilmiön ymmärtämiseen pyrkivän tiedon etsimiset ovat yksi tapa tehdä tätä työtä.

Hankkeen tutkijat Itä-Suomen yliopistosta ovat päässeet tämän tutkimushankkeen myötä oppimaan paljon toimintaympäristöstä ja -kulttuurista, jotka ovat olleet heille vieraita. Kiitos tästä mahdollisuudesta Maaseutuammattiin ry:lle, samoin kuin kaikille metsäalan toimijoille, joihin olemme saaneet tutustua – suuri kiitos myös niille tytöille ja nuorille naisille, jotka suostuivat jakamaan ajatuksiaan metsäalasta ja sen ammateista tutkijoita tavatessaan.

Kiitos Metsämiesten Säätiölle luottamuksesta ja rahoituksesta!

Kuopiossa, Joensuussa ja Enossa 23.1.2019

Niina Mäntyniemi
Tuula Joro
Päivi Armila

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	4
1.1	Naisten ja miesten alat: Historiallinen painolasti	5
1.2	Metsäalan perinne ja kulttuuri: Kaapin kokoisia miehiä ja kirveitä?	6
2	NUORTEN KOULUTUSVALINTOJEN RAKENTEELLISTA YHDENMUKAISUUTTA	9
2.1	Kodin resurssit ja ympäristö alavalintoihin vaikuttavina ”vihjeinä”	9
2.2	Koulun arkiset sosiaaliset järjestykset valintojen viitoittajina	12
2.3	Alueellisia eroja ja paikallisia koulutusmarkkinoita	14
3	VALITSEMAAN PATISTETUT	16
3.1	Lukioon painetta pakoon	16
3.2	Ammattikouluun: Hyppy tuntemattomaan?	20
3.3	Metsäalan toimijat: Perusjuntteja suomalaismiehiä ja älyttömän hyviä työmiehiä?	21
3.4	Minä ja minun työni: Tätä osaan ja haluan	24
3.5	Minäkö metsäalalle? ”Voisihan sitä, mutta...”	27
3.6	Mutkan kautta metsäalalle?	30
3.7	Rakkaus metsään ja alalle suuntautuminen	31
4	KUN METSÄALA ON VALINTA	33
4.1	Omalla alalla	33
4.2	Tyttönä metsäalan nuorisolinjalla	34
4.3	Metsäalan valinneet aikuiset naiset	36
5	NÄKYMÄTTÖMISTÄ NAISISTA METSÄALAN TAITAJIKSI	40
5.1	Kaoottisista koululaisvierailuista rauhallisiin tutustumisjaksoihin	40
5.2	Kohti tyttöyden vapaampaa määritelmää	41
6	LÄHTEET	44
7	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Suomessa metsäala on sekä historiallisesti että tulevaisuuden elinkeinovisioissa tärkeä yhteiskunnallistaloudellinen toimintakenttä. Metsäalan ammatit ovat perinteisesti olleet maaseudun miehiä työllistäviä alavaihtoehtoja (esim. Hartikainen 2016). Sama alan sukupuolittuneisuus vallitsee edelleen: metsäala on vuosittain vain hyvin harvan tytön koulutuslavalinta etenkin toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. *Naisista voimaa metsäalalle* -tutkimushankkeessa on pyritty selvittämään, mistä tyttöjen ja nuorten naisten nihkeä suhtautuminen metsäalalle hakeutumiseen kumpuaa ja miten sitä voisi kääntää myönteisempään suuntaan.

Metsäalalle tarvitaan myös tulevaisuudessa ammattitaitoista työvoimaa. Yleisemmän yhteiskuntakehityksen näkökulmasta ammattien jyrkkä sukupuolittuminen on ongelmallista ja muodostaa yhden merkittävän lisän työelämän monikerroksisessa segregatiovyöhyhdessä (ks. esim. Tasavertaiset työmarkkinat 2004). Sukupuolirepresentaatioiden varassa toimivien alavalintojen purku edellyttää kuitenkin niitä ylläpitävien elämismaailmojen ymmärtämistä. *Naisista voimaa metsäalalle* -tutkimushankkeen empiirisenä tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä siitä, mikä pitää naiset pois metsäalalta (erityisesti sen konkreettisista, suorittavista tehtävistä) ja mikä osuus esimerkiksi erilaisilla oppilaitosten koulutusalaesittelyillä on tai voi olla alalle hakeutumisessa. Hanke on ollut Maaseutuammattiin ry:n toimeksiantama ja sen sekä Metsämiesten Säätiö ry:n ja Itä-Suomen yliopiston yhdessä rahoittama. Tutkimusasetelman ja siinä tuotetun tiedon yhteiskuntatieteellinen käsitteellistäminen rakentuu sekä ammattien sukupuolittuneiden representaatioiden ja käytäntöjen (Korvajärvi 2002; 2010) että kaksinapaisen sukupuolijärjestyksen (esim. Liljeström 2004) teorioille. Käsitteily kytkeytyy erityisesti sukupuolittuneisiin koulutusvalintoihin ja sukupuolen mukaan segregoituneisiin työmarkkinoihin. Lisäksi tutkimuksessa koottuja havaintoja peilataan yleisemmin nuorten koulutusvalintoja ja niiden sosiaalista periytymistä sekä sukupuolittuneita käytäntöjä tarkastelleiden tutkimusten antiin.

Hankkeen tutkimusaineistot ovat koostuneet sekä parhaillaan koulutuslavalintoja suunnittelevien tyttöjen (n=40) että metsäalan koulutuksen valinneiden ja siellä opiskelevien naisten (n=9) yksilö- ja ryhmähaastatteluista (haastattelujen teemarungot, ks. Liite 1). Lisäksi tutkimusta varten on haastateltu joitakin peruskoulun oppilaanohjauksessa työskenteleviä ammattilaisia (n=4) sekä havainnoitu metsäalan oppilaitosten toimintaa ja niiden toteuttamia koulutusalaesittelyjä. Tutkimuksen aineistot on koottu Savosta ja Pohjois-Karjalasta, viidestä peruskoulusta ja kolmesta ammatillisesta oppilaitoksesta ajalla 17.8.–6.11.2018. Tutkimusaineiston analyysi on ollut laadullista kokemus- ja merkitysanalyysia (ks. esim. Suorsa 2011), jossa kiinnitetään huomiota sekä alavalintaan itseensä liitettyihin merkityksiin (miksi juuri tietty koulutus tai ala / miksi ei missään tapauksessa?) että niihin ympäristötekijöihin, jotka ovat läsnä nuorten pohtiessa omiksi / vieraiksi kokemiaan ammatteja (paikalliset nuorisokulttuurit ”tuulinen”, oppilaitosten sijainnit, perheiden merkitys jne.).

Tutkimusraportti etenee siten, että luomme aluksi lyhyen katsauksen metsäalan miehiseen perinteeseen ja kulttuuriin. Luvussa 2 avaamme joitakin nuorten kouluvalintoihin vaikuttavia tekijöitä pohtien muun muassa sukupuolijärjestelmän, perheen, kaveripaineiden ja alueellisen koulutustarjonnan näkymistä niissä. Luvussa 3 tarkastelemme tutkimuksemme peruskoulutyttyjen erilaisia tapoja perustella omia kouluvalintojaan ja metsäalan valitsemattomuuttaan. Luvussa 4 pääosassa ovat metsäalan koulutuksen valinneet naiset, ja luvussa 5 pohdimme sekä naisten syrjään sysimistä että näkymättömyyttä metsäalan mielikuvissa ja käytännöissä. Kaikki aineistolainauksen yhteydessä mainitut erisnimet ja muut henkilöitävissä olevat tunnisteet on tutkimuksesta häivytetty, emmekä myöskään yksilöi tutkimuksen oppilaitoksia. Suorat lainaukset tutkimusaineistoista on raportissa erotettu muusta tekstistä kursivoimalla tai sisennyksin.

1.1 Naisten ja miesten alat: Historiallinen painolasti

Suomessa työmarkkinat ja ammatit ovat Euroopan mittakaavassa poikkeuksellisen sukupuolittuneet. Tämän katsotaan selittyvän suurelta osin sillä, että hyvinvointivaltion rakentaminen ajoittui teollisuuden kasvun ja kaupungistumisen aikaan, jolloin naiset siirtyivät suuressa mittakaavassa julkisen sektorin palkkatöihin tekemään hoidon, hoivan ja kasvatuksen muodossa sitä samaa (työvoiman) uusintamistyötä, jota he olivat tehneet aiemmin yksityiskodeissa ja perheyhteisöissä (Julkunen 2010). Tämän seurauksena miehet ja naiset työskentelevät edelleen pääosin omissa ammateissaan ja omilla sektoreillaan. Ajan kuluessa naiset ovat vallanneet ammatteja ja aloja sieltä, missä miesvalta on ollut heikoimmillaan, esimerkiksi erilaisista hoivatehtävistä. Naisten on kuitenkin ollut hankala tunkeutua sellaisille työmarkkina- ja työvoimakentille, jotka on historian kuluessa opittu näkemään miesten maailmoina.

Yleistäen voidaan todeta, että miehet suunnittelevat, valmistavat, muokkaavat, jalostavat ja siirtävät materiaa, ja naiset puolestaan hoitavat, hoivaavat, opettavat ja kasvattavat ihmisiä (esim. Kinnunen 2001). Tässä kärjistyksessä miesvaltaiset työt määrittävät tuottaviksi ja naisvaltaiset työt (työvoimaa) uusintaviksi töiksi. Tätä jakoa on viime vuosikymmeninä pyritty liudentamaan lukuisilla tasa-arvon edistämiseen tähtäävillä perhe-, työvoima- ja koulutuspoliittisilla toimenpiteillä, mutta nuorten toiveammattaja kartoittaneen Nuorisobarometrin (2016) mukaan jako uusintaa itseään sitkeästi edelleen (Teräsaho & Keski-Petäjä 2017). Työmarkkinoille yksilöitä valmistava koulutus, joka sekin on vahvasti sukupuolen mukaan eriytynyttä. Koulutuksessa yksilöitä paitsi opetetaan ammatteihinsa työn tekijöiksi, myös ohjataan sosiaalisille – ja sukupuolittuneille – paikoilleen työmarkkinoiden muovaamassa yhteiskunnassa (esim. Käyhkö 2006).

Eri sukupuolilla katsotaan olevan erilaisia ominaisuuksia, taipumuksia ja taitoja, jotka vaikuttavat yksilöiden suuntautumiseen ja tapaan toimia. Sukupuolentutkimuksessa näitä ominaisuuksia ja taitoja ei nähdä biologisina, luonnollisina sukupuoleen liitettävänä ominaisuuksina vaan sukupuolittuneen sosialisoinnin tuloksena, jota kulttuuriset puhuvat,

käytännöt ja stereotypiset käsitykset miehistä ja naisista erilaisina toimijoina vahvistavat ja uusintavat (esim. Liljeström 2004). Tutkimuksissa puhutaan “nais- ja miestyypillisestä orientaatiosta” (Rantalaiho 1986) sekä “nais- ja miestapaisuudesta” (Jokinen 2004, 2005), jotka kuvaavat niitä toimintamalleja- ja asenteita, joihin sukupuolten edustajat on sosiaalistettu niin kasvatus- ja koulutusinstituutioissa kuin vapaa-ajan ympäristöissään perheen ja vertaisten parissa. Nämä mallit ja asenteet kantautuvat myös osiksi tyttöjen ja poikien erilaisia koulutus- ja ammatinvalintoja.

1.2 Metsäalan perinne ja kulttuuri: Kaapin kokoisia miehiä ja kirveitä?

Tilastot osoittavat metsäalan ammattien olevan yksiä suomalaisen työelämän vahvimmin sukupuolittuneita toimintakenttiä. Populaarikulttuurissa Kalle Päätalon kirja “Nuoruuteni savotat” kuvaa metsätyötä raakana ja fyysisistä kestävyistä vaativana työnä, johon köyhyys ja perheiden elatusvelvollisuus on pakottanut suomalaismiehiä maaseudulla (ks. myös Hartikainen 2016). Jyrki Pöysä (1997) on tutkinut itäsuomalaista metsätyöperinnettä 1960-luvun lopulla järjestetyn niin sanotun jätkäperinteen kilpakirjoitusten keruun pohjalta. Fyysisen työn vastapainoksi savottakämpillä vietettiin myös vapaa-aikaa ja rakennettiin yhteenkuuluvuutta muun muassa tarinankerronnan muodossa. Savottayhteisöjen puhetavoissa huumori on ollut keskeisellä sijalla, ja suosikkiaiheena ylitse muiden on ollut nainen, joka nähtiin seksuaalisävytteisesti, savottajätjän halujen kohteena tai “ronskina savottaemäntänä”. (Pöysä mt., 303-304).¹

Kuten perinnekerrontakin kuvastaa, metsäalaan on latautunut muuta yhteiskuntaa voimakkaampaa maskuliinisuutta (Kuisma 1993). Metsäasiantuntijuutta luonnon ja sukupuolen näkökulmista tarkastelleen Tiina Suopajärven (2009) mukaan sukupuolittunut työnjako kietoo maskuliinisuuden ja metsätalouden toisiinsa, jolloin niin metsäalalla työskentelevät naiset kuin miehetkin joutuvat määrittelemään omaa suhdettaan maskuliinisuuteen. Naisten kokemuksiin metsäalalla ja metsäalasta vaikuttaa olennaisesti heidän suhteensa metsäalan miehiin, miehisyyteen ja maskuliinisiin instituutioihin. Metsäalan naisopiskelijoiden puheesta on tämänkin tutkimuksen haastatteluaineistosta luettavissa runsaasti tällaista määrittelyä ja miehille kentälle asemoitumista.

Kansainvälisessä metsäkeskustelussa naisten osallisuus metsiä koskevaan päätöksentekoon ja metsissä tapahtuvaan toimintaan liitetään sosiaalisen kestävyuden kysymyksiin. Vuonna 1992 YK:n “Ympäristö ja kehitys” -konferenssissa laadittiin 16 kohdan asiakirja kestävän kehityksen poliittisista metsäperiaatteista. Siinä todetaan, että “naisten osallistumista kaikkeen metsien hoitoon, käyttöön, suojeluun ja kestävän kehitykseen tulee aktiivisesti edistää”. Asiakirjaa ei kuitenkaan tehty juridisesti velvoittavaksi. (Suopajärvi 2009.) Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2015 julkaistusta “Suomen kansallinen metsästrategia 2025” -

¹ Myös tähän tutkimukseen haastatellut metsäalan opiskelijatyöt korostavat, että alalla ei pärjää ilman huumorintajua. Huumori siis jatkaa edelleen keskeisessä asemassa osana metsäalan epävirallista kulttuuria, mutta tämän tutkimuksen pohjalta ei voi sanoa, ovatko kerronnan aiheet ja tavat samalla tavalla naisia puheen- ja naurun-kohteeksi asettavia ja miesyhteisöllisyydestä ulossulkevia kuin menneen ajan savottakerronnassa.

dokumentista sukupuolinäkökulmaa ei puolestaan ole luettavissa, ei edes koulutuksen kohdalla. Strategian toimeenpanon edistämiseksi kootusta hankesalkusta sukupuoli löytyy aukikirjoitettuna yhdestä hankkeesta, jonka tarkoituksena on luoda edellytyksiä metsien käytön ja metsäluonnon arvostuksen kasvulle. Tässä hankkeessa pyrkimyksenä on vahvistaa lasten ja nuorten luontosuhdetta ja siihen tarkoitukseen peräänkuulutetaan toimintaa, jonka arvellaan kiinnostavan molempia sukupuolia.

Maskuliiniseen metsäorientaatioon liitetään kulttuurisissa mielikuvissa palkkatyö, teollisuus, yksipuolinen tuotanto, taloudellinen hyötynäkökulma ja tuottava työ. Feminiinisessä metsäorientaatiossa metsä puolestaan nähdään holistisempänä kokonaisuutena ja siihen liittyvät lajitietous, perinteiset ja moninaiset käyttötavat, suojelu ja uusintaminen. Keskinäisessä hierarkiassa jälkimmäinen on alisteinen ensimmäiselle (Suopajarvi 2009.) Tämän tutkimuksen aineistonkeruutilanteissa erityisesti kouluvierailujen yhteydessä ja metsäalan opiskelijoiden haastatteluissa tämä ilmeni siinä, missä roolissa harvat naisopettajat ovat koulussa. He opettavat manuaalista metsänhoitoa, lajitietoutta ja suojeluun liittyvää lainsäädäntöä. Erään koululaisvierailun yhteydessä seurasimme, kuinka naisopettaja opastaa seitsemäsluokkalaisia istuttamaan kuusentaimia uudistusalalle. Tutkimuksen puitteissa tavattujen naisopettajien työpanos painottuu feminiinisen toimintaorientaation mukaisesti holistiseen lajitietouteen sekä metsän suojeluun ja uusintamiseen. Kouluvierailuilla metsäalan eri toimintojen hierarkia tuli näkyviin myös siinä, että tutkijoille esittäytyessään metsäkoneenkuljetusta ja konetekniikkaa opettavat opettajat eivät tuoneet esiin omaa tai opetusalaansa roolia koulussa, mutta muut opettajat määrittivät oman opetusalaansa suhteessa siihen. Koneopetus on niin itsestään selvästi metsäalakoulutuksen keskiössä, että se ei kaipaa selittelyä.

“Metsäopetus.fi” -verkkosivuilla kerrotaan metsäalan koulutuksesta ja esitellään sitä videoin, joita katselimme elokuussa 2018. Ensimmäinen vuonna 2012 Youtube-palveluun ladattu video esittelee metsäkonekoulutusta Suomessa. Siinä esittäytyvät metsäkoneenkuljettaja, metsäkoneyrittäjä ja oston hankintaesimies, kaikki nuorehkoja miehiä. Kahden ensimmäisen puheissa toistuvat vapaus ja vastuu työn luonteen määrittäjinä, ja videon kuvissa korostuvat metsä ja koneet. Metsä ikään kuin symboloi miehistä vapautta ja kalliit koneet vastuuta. Kolmas mies videolla on pidemmälle kouluttautunut nuorehko mies, jonka kuvatussa työpäivässä pääosassa on sosiaalinen kanssakäyminen metsänomistajien kanssa.

Yhdessä lyhyessä kyseisen verkkosivuston mainosvideossa ralliautoilija Tommi Mäkinen huikkaa metsäkoneen puikoista kameralle: *Tässä tarvitaan todellista pelimiestä...* Pienen tauon jälkeen hän jatkaa: *...tai naista*. Tästä mainoslauseesta voi tulkita, että mies on metsäalalla standardi ja nainen hämmennystä aiheuttava poikkeus, joka on kuitenkin lisättävä mainoksen kohderyhmään. Opetustilanteissa kuvatut katkelmatkin kuvaavat nuorten miesten rykelmiä milloin jonkin moottorin äärellä, milloin luokassa, metsässä tai koulun ruokalassa. Ääninauhalla kehutaan opiskelijoiden keskinäistä yhteishenkeä, ja sivustolta löytyy muitakin esittelyvideoita ja esitellään erilaisia ammattinimikkeitä. Metsäkoneen ohjaamossa vilahtaa kuin ohimennen yksi nainen, ja yksi metsänhoitajana toimiva nainen kertoo työstään rauhallisessa metsäympäristössä pieni maastotalenninlaite kädessään. Muutoin kameraseuraa

koneiden tehokasta toimintaa sekä miehiä töissään ja kertomassa työstään. Tässä miehisessä kuvastossa nuorten naisten voi olla vaikeaa kuvitella itsensä alalle.

Myös alan printtimediasta löytyy miehistä kuvastoa. Pintapuolinen vilkaisu vuoden 2018 Metsäalan ammattilehden kansien väliin syöksee silmille ajokoneita, niiden osia, tuotemerkkejä, teollisuusrakennuksia, logoja ja teknologiaa. Metsää ei kuvista paljon erota, sen sijaan alan kaupallisuus, teollisuus, siihen liittyvä yritysmaailma ja tekniikka näkyvät vahvasti. Koneiden edustalla kameralle poseeraa usein joukko miehiä, joskus valtionpäämiesten tapaan toisiaan kätellen. Vain jokusessa mainoksessa ja kuvassa näkyy naisten kasvoja, jotka yleensä kuvittavat jotakin alan toimijoille järjestettyä sosiaalista tapahtumaa. Utisjuttujen yhteydessä naisten kuvat liittyvät usein uutisointiin yrityksen sukupolvenvaihdoksesta, mikä osaltaan voi vihjata siihen, että naisten osuus alalla kasvaa omistussuhteiden kautta – nyt kun alalla vaikuttavat yritykset eivät siirry yksinomaan isiltä pojille, vaan myös isiltä tai isoisiltä tyttärille. Yhdessä ammattilehden numerossa on juttu nuoresta naisesta, joka kertoo työstään ja tuoreesta yrittäjyydestään puuautonkuljettajana. Tämä kuitenkin rikkoo totuttua mediassa esitettyä sukupuoliasetelmaa. Kenties tämän kulttuurisen metsäalamielikuvaston seurauksena myös haastattelemiemme tyttöjen mielikuvat alasta kirvoittavat varsin maskuliinista kuvausta alalla työskentelevistä ihmisistä ja toimintatavoista:

Tyttö 1: No mulle tulee heti ekana mieleen vaan että kaikki puut kaadetaan ja...

Tyttö 2: Semmonen kaapin kokonen mies semmosen kirveen kanssa... Tai sit... toi mikä on se metsäkone se iso, mikä hitto sen nimi on?... Kyllä, moto... motokuski, se niin, se kyllä.

Tyttö 3: Semmonen just joku sairaan iso kone millä se vaan jyrää kaiken alleen siinä.

Seuraavissa pääluvuissa siirrymme tarkastelemaan tutkimuksemme aihetta tarkemmin sitä varten koottujen aineistojen kautta.

2 NUORTEN KOULUTUSVALINTOJEN RAKENTEELLISTA YHDENMUKAISUUTTA

Koulu- ja ammatinvalintoja tekevien nuorten taipumukset, mieltymykset, tavoitteet tai edes haaveet eivät muodostu tyhjiössä, vaan ne rakentuvat erilaisten rakenteellisten reunaehtojen muovaamina niissä kulttuurisissa, sosiaalisissa ja materiaalisissa todellisuuksissa, joissa he elävät kotona, koulussa ja vapaa-ajallaan. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan näitä elävässä elämässä toisiinsa kietoutuneita rakenteellisia reunaehtoja ja sitä, miten ne näkyvät tätä tutkimusta varten haastateltujen elämässä ja arvostuksissa. Kodeistaan nuoret saavat – tai ovat saamatta – erilaisia resursseja, joiden avulla he tekevät valintoja ja suunnistavat yhteiskunnassa etsien paikkaansa niin työmarkkinoilla kuin muutenkin. Nämä resurssit vaikuttavat paitsi siihen, mitä voi harrastaa tai opiskella ja mitä puolia kehittää itsessä, myös siihen, kuinka näkee itsensä. Erilaisista kodeista tulleille mahdollisuuksien horisontti voi näyttää varsin erilaiselta.

2.1 Kodin resurssit ja ympäristö alavalintoihin vaikuttavina “vihjeinä”

Tutkimustamme varten haastatellut peruskoulua käyvät tytöt olivat haastattelujen tekoaikaan siinä koulutuspolkuns vaiheessa, jossa toisen asteen opintojen valinta on yksi keskeisimmistä pohdinnan kohteista. Asiaa onkin heidän parissa mietitty jo paljon. Haastattelemiemme tyttöjen ala- ja koulutusvalintapuheessa valinnat perustellaan yksilöllisten taipumusten, mieltymysten ja tavoitteiden pohjalta. Tässä mielessä tytöt eivät ole mitään poikkeustapauksia: vuoden 2017 Nuorisobarometrin (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 36) tulosten mukaisesti yleensäkin tyttöjen puheessa keskeisimpänä valintakriteerinä ja tulevassa oppilaitoksessa tai yleisemmin alalla pärjäämisen tärkeimpinä edellytyksinä mainitaan oma mielenkiinto ja alan kiinnostavuus. Metsäalasta mitä ilmeisimmin puuttuu tyttöjen merkitysmaailmassa tärkeää ammatillista into- tai kunnianhimoa ruokkivaa sisältöä.

No musta tuntuu et mä oon aina ajatellu et mä meen lukioon. Ja sitten, just silleen mua oikeesti tai en mä pystyis vaan kuvittelemaan että mä tästä nyt vaan päättäisin itelleni ammatin ja menisin sitä ja sitten, koska mulle on just opinnot hirmu tärkeitä ja haluan oikeesti menestyä, ja niin sit mä tiään et mä haluan johonkin lukioon jos on aika korkea keskiarvo... Mulle on vaan tullu silleen kun mulla on hirveesti sukulaisia jotka on just, esim tutkijoita ja lääkäreitä ja tohtoreita ja silleen tiede, et se on vähän semmonen niin en mä tiä mä oon vaan aina ihailtu niitä ja arvostanut hirveesti ja sitten kun ittee luonnontieteet kiinnostaa hirveesti. [9-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

Yksi keskeinen nuorten koulutusvalintoihin vaikuttava tekijä ovat koti ja vanhemmat. Vaikka monissa aikalaiskeskusteluissa kodin kasvatuksellisen merkityksen nuorten elämässä katsotaan väljähtyneen (esim. Ziehe 1991), niin tilastoista on havaittavissa, kuinka perhetausta edelleen vahvasti määrittää nuorten koulutus- ja elämänpolkujen muotoutumista. Koti on kuitenkin edelleen paikka, jossa usein omaksutaan monet keskeiset elämää ja siinä tehtäviä valintoja ohjaavat arvot (esim. Berger & Luckman 2009). Perheen kautta nuoret saavat erilaisia (ja eriarvoistavia) mahdollisuuksia kiinnittyä laajempaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Elämä on

yksilöllisesti koettu ja sellaiseksi uskottu “hanke” tai valintojen ketju, joka kuitenkin rakentuu aina taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja maantieteellisten mahdollisuusrakenteiden risteymäkohdissa. Koulu, sosiaalinen media, erilaiset harrastukset vertaisyhteisöineen sekä paikalliset nuorisokulttuuriset “virtaukset” voivat sekä vahvistaa että haastaa kodin kautta omaksuttua maailmankuvaa.

Tutkimuksemme haastatteluaineistosta näitä perhekulttuurisia kiinnittymisiä voi hahmottaa erilaisten nuorten perhetaustojen valottavien arvostusten kautta. Näissä arvostuksissa piirtyvät esiin sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja maantieteellisen sijainnin mukaisesti määrittyvät erot. Koulutuksen korkealle arvostaminen ja ajatus individualistisesta itsen toteuttamisesta työn kautta kiinnittyvät vahvasti keskiluokkaisuuteen (esim. Skeggs 2014) ja näkyvät tämän tutkimuksen aineistoissa erityisesti kaupunkilaistytöjen puheessa. Niissä arvostetaan muun muassa sellaisia globaalisti hyödynnettävissä olevia kulttuurisia resursseja kuten korkeaa koulutusta (josta ammatillinen koulutus ja metsäala sulkeutuvat ulos). Työteliäisyyden arvostaminen sekä työn määrittäminen palkkatyötä laajemmin perhe- tai muun yhteisön eteen tehtäväksi toiminnaksi taas kiinnittyvät yleisesti perinteisten maaseutuelinkeinojen tuottamaan kulttuuriseen ympäristöön, jossa investoidaan paikallisesti hyödynnettävissä oleviin tietoihin ja taitoihin ja sosiaalisiin suhteisiin (Berg, Anttila & Härmä 2018). Tässä tutkimuksessa tämä painotus näkyikin erityisesti perinteisissä “maalaistaloissa” kasvaneiden tyttöjen puheessa. Heidän kohdallaan metsä on myös keskeinen osa sekä maantieteellistä että kulttuurista kasvuympäristöä.

Peruskouluissa koottu haastatteluaineistomme kertoo tyttöjen kyvyttömyydestä tai haluttomuudesta sijoittaa itseään metsään ammattimielessä, vaikka se monille heistä onkin tärkeä vapaa-ajan paikka. Metsässä ulkoilutetaan koiria, ratsastetaan, juostaan, samoillaan, kerätään luonnonantimia tai valokuvataan. Metsä sijoittuukin tyttöjen puheessa vahvasti myös vapaa-ajan sfääriin; se nähdään latautumisaikana, jonne paetaan kodin ja koulun taholta tulevia velvollisuuksia ja odotuksia. Metsässä *sielu lepää* ja sinne sijoittuvat myös lapsuuden mielikuvituksen fantasiamaailmat:

... oon tottunu lapsena leikkimään metsässä... se on kivaa, kun siellä pääsee mielikuvitus valloilleen... nytenkin voisin mennä ihan hyvin mennä leikkimään metsään... mekin aina kuviteltiin että me oltiin jotakin menninkäisiä ja sitten, jos löydettiin joku kaks kantoo silleen, täs on se raja ja tuolla toisella puolella on pahoja ihmisiä ja... me loitsulla aina torjutaan niitä ja se oli vaan... Niin, viatonta elämää silloin vielä... Sitten tuli totuus ja koulu, joka iski... murskas kaiken silleen: tämä on tosielämää, tervetuloa! [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen pohdinnoissa muuten tärkeäksi nähty metsä ei juurikaan tule esiin omista alavalinnoista puhuttaessa. Alaa ei valtaosalle tytöistä yksinkertaisesti ole olemassakaan, tai ainakaan sitä ei osata nähdä itselle millään tavalla mielekkäänä vaihtoehtona. Erikseen kysyttäessä ilmeni, että siirryttäessä puhumaan metsästä ammatillisen työnteon ympäristönä käsitykset koko alasta ovat epämääräisiä: kun metsässä ollaan töissä, siellä tehdään *puuhommia* ja siellä on *niitä isoja koneita*. Useimmille haastattelemillemme tytöille

metsä on levon ja vetäytymisen aluetta, ei suurilla koneilla *jyräten* työstettävää ammatillista maisemaa.

Monien tutkimuksemme maaseudulla – ja joidenkin kaupungissakin – asuvien nuorten perheissä tai suvuissa omistetaan metsää. Sitä hoidetaan perheiden parissa, ja useimmiten tästä työstä vastaavat isät, sedät, ukit ja veljet – perheiden ja sukujen miehet. Vain yhdessä haastattelussa metsässä ahkeroijana mainittiin myös mummo, joka istuttaa mielellään metsää poishakatus puuston tilalle. Moni haastattelemamme maalaisnuori on itse ollut mukana perhetalkoissa: metsää raivaamassa tai taimia istuttamassa. Nämä metsään suuntautuvat toimet eivät kuitenkaan tunnu tuovan metsäalaa näillekään tytöille ammatinvalintana yhtään lähemmäksi. Metsässä työskentely liitetään heidän puheissaan perheen tai suvun yhteisen puuhastelun piiriin, yhteisen omaisuuden hoitamiseen, vapaa-aikaan ja yhteisiin harrastuksiin. Kuitenkin, kun siitä puhutaan “oikeana työntekemisenä”, siitä tulee miesten toimintakenttää.

Perheen kautta omaksutaankin myös kulttuurisia näkemyksiä paitsi arvostetuista koulutuksista ja ammateista, myös sukupuolesta ja siihen sosiaalistumisesta. Sukupuoli ja siihen liittyvät käsitykset toimijuudesta välittyvät perheen arkisten toimien kautta – myös tämän tutkimuksen nuorten elämässä – esimerkiksi silloin, kun äiti pesee pyykkiä, ukki tekee polttopuita tai konealan yrittäjänä toimiva isä pyytää veljeä apuun ajokoneen korjaamiseen. Tällaiset kulttuurisesti jakautuneet naisten työt ja miesten työt erottuvat hyvin tutkimuksemme yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen puheessa perheistään. Ne näkyvät myös heidän vanhempiansa ammateissa, vaikka tytöt itse eivät puhuneetkaan niistä meille sukupuolitermein “naisten ja miesten töinä”.

Kulttuuristen arvostusten ohessa myös kodin taloudelliset resurssit määrittelevät nuorten liikkumavaraa sosiaalisissa verkostoissa ja erilaisissa elämänsuunnitelmissa ja -valinnoissa (Armila ym. 2018). Vuoden 2017 Nuorisobarometrin (Myllyniemi & Kiilakoski 2017) mukaan taloudellisten resurssien vaikutus on merkittävin tekijä pohdittaessa nuorten mahdollisuuksia esimerkiksi vertaissuhteisiin ja yhteenkuuluvuuteen peruskoulussa. Tutkimusten mukaan perheen mahdollisia toimeentulovaikeuksia helposti piilotellaan köyhyyden stigman vuoksi (mt., 83), eikä aihe tullut tänäkään tutkimuksen haastatteluissa herkästi esiin. Haastattelemamme nuoret tuntuvat kuitenkin hahmottavan perheidensä taloudellisen tilanteen melko hienovaraisesti. Vain harva heistä kokee, että on rahan puutteen vuoksi joutunut luopumaan harrastuksestaan tai jostakin muusta merkittävästä hankinnasta, mutta suurimmalla osalla heistä tuntuu kuitenkin olevan melko realistinen kuva perheen taloudellisesta tilanteesta, johon omat toiveet osataan mukauttaa. On opittu, että *raha ei kasva puussa*. Vaikka nuoret kokevat, että perheen taloudellinen tilanne ei ole vaikuttanut heidän koulutusvalintoihinsa, raha nähtiin kuitenkin rajoitteena haastatteluhetkissä silloin, kun niissä mietittiin kouluvalintaa etäisyyksien näkökulmasta ja puheenaiheeksi nousi itsenäinen asuminen. Harva haastatelluista yhdeksäsluokkalaisista kertoi, että vuokralla asuminen olisi mahdollinen vaihtoehto vielä toisen asteen opintojen aikana. Vuokralla asumisen kalleus rajoittaa selkeästi jotkut, mahdollisesti muuten halutut, koulutusvalinnat korkeamman kynnyksen taakse. (vrt. mt., 85.) Jos metsäalan koulutukseen halutaan lisää nuoria hakijoita, käytännön järjestelyissä nuorten perheiden erilaiset mahdollisuudet tukea lastensa koulunkäyntiä on syytä panna merkille.

Kulttuurisiin arvostuksiin ja taloudellisiin resursseihin empiirisesti yhteen kietoutunut, mutta käsitteellisesti erotettavissa oleva tekijä on perheen sosiaalinen verkosto, joka voi kouluikäisen nuoren kohdalla konkretisoitua esimerkiksi kiinnostavana työelämään tutustumisen (TET) jaksona jonkun tuttavien kautta. Yleisemmällä tasolla se ilmenee sukulaisina ja tuttavina, joiden kautta erilaiset ammatit ja alat tulevat tutuiksi ja hahmottuvat muita selkeämpinä mahdollisuuksina tulevaisuuden horisontissa. Haastatteluissa meille kerrottiin monenlaisista tyttöjen valitsemista tai löytämisestä TET-paikoista, joista yksikään ei kuitenkaan sijoittunut metsään tai metsäalan muille toimintakentille. Myös TET-toiminnan monipuolistamisessa (ja nuorten mahdollisesti tuntemien paikallisten metsätoimijaverkoston hyödyntämisessä) metsäalan koulutuksessa onkin vielä pohdittavaa.

2.2 Koulun arkiset sosiaaliset järjestykset valintojen viitoittajina

... jotkut, enimmäkseen pojat... että lukioon eivät mene mitkään... tämmöset coolit pojat... Nii että ne jotka ovat silleen, kaveripiireissä suosittuja ni ne mennee lähes aina, amiskaan, ku se on, paljon hienompaa olla amiskassa ku lukiossa... Ja sitte nehä ovat sitä mieltä et siellä ei tarvitse opiskella... kyllä, mä tiedän et se ei ole totta. Ja nehän eivät siihen usko. Ne eivät usko kehenkään muuhun ku itseensä, siinä asiassa. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Sukupuolen mukaiset tiedolliset ja taidolliset eriytymiset – ja näin myös heidän vähitellen kehkeytyvät tulevaisuudensuunnitelmansa – näkyvät jo peruskoulussa esimerkiksi vapaavalintaisten ja erilaisten syventävien ja soveltavien aineiden kohdalla. Pojat opiskelevat enemmän matematiikkaa ja luonnontieteitä, ja tytöt ovat aktiivisempia kielten opiskelussa, joskin matematiikan kohdalla erot ovat erilaisten koulutuspoliittisten hankkeiden myötä viime vuosina kaventuneet (Kuusi, Jakku-Sivonen & Koramo 2009, 44–45). Taidollisissa aineissa teknisiä ja tekstiilikäsitöitä valitaan edelleen vahvasti sukupuolittuneesti.

Peruskoulu on kuitenkin nuorille paitsi formaali oppimisen paikka, myös informaali sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö erilaisine erontekoineen ja hierarkioineen, jotka monin tavoin ohjaavat koulun arkipäiväistä vuorovaikutusta – ja myös siitä kumpuavia koulutuspolulla etenemisen jatkosuunnitelmia. Suurelle osalle nuorista juuri sosiaaliset suhteet ovat tärkein osa koulunkäyntiä. (Ollikainen 2011, 46 ref. Francis 2005) Kaverit ovat yksi koulun mukavimmiksi asioiksi listattuja tekijöitä myös haastattelemiemme yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen keskuudessa. Erityisesti haja-asutusalueilla ja pitkien harrastusmatkojen päässä asuvien nuorten haastatteluissa koulun merkitys sosiaalisten suhteiden mahdollistajana korostui: *No [koulussa on] ehkä mukavinta kun asuu niin korvessa, et tääl näkee kaikki kaverit.* [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu] Useissa koulukulttuurisissa tutkimuksissa kaverisuhteiden on havaittu ylittävän merkityksellisyydessään myös niin sanotun virallisen koulun (opetus, opetussuunnitelmat, oppilaanohjaus jne.) pyrkimykset ja periaatteet esimerkiksi oppilaiden yksilöllisten kykyjen sekä niistä kumpuavien koulutuksellisten ja ammatillisten ambitioiden tukemisessa (esim. Harinen & Halme 2012). Käsitteet itsestä ja itselle sopivista valinnoista rakentuvatkin nuorten maailmassa vahvasti

myös paikallisten nuorisokulttuuristen “tuulten” varassa, vaikka tämä tapahtuukin usein huomaamatta ja vaikka nuoret itse ovat tottuneet kieltämään moisen “laumasieluisuuden”.

Koulussa nuoret viettävät aikaa pääosin sukupuolensa mukaisissa ryhmissä, ja omalle sukupuolelle “sopivaa” toimintaa vahvistetaan sekä oman ryhmän sisällä että suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen. Nuorten arjessa sukupuoleen sidoksissa olevien toimintamallien omaksuminen on usein välttämätöntä joukkoon sopimiseksi. Näin tytöille ja pojille syntyy erilaisia toimintakulttuureja ja toiminnan kenttiä, joilla erilaiset arvostukset muokkaavat yksilöiden sijoittumista ryhmien sisäisissä ja niiden välisissä hierarkioissa. (mm. Manninen 2010; Ollikainen 2011, 49; Kulmalainen 2015.) Tämä merkitsee sitä, että koulujen paikallisissa nuorisokulttuurisissa järjestyksissä nuorten on “viisasta” kiinnostua sukupuolelleen sovitelluista asioista.

Tutkimukseemme haastatellut yhdeksäsluokkalaiset tyttöryhmät ovat pääasiassa kaveriporukoita, jotka viettävät koulussa ja sen ulkopuolellakin paljon aikaa keskenään. Ryhmät ja yksilöt ovat keskenään erilaisia, ja heidän suhtautumisensa kouluun ja oppimiseen vaihtelee jonkin verran, mutta pääosin kouluun ja oppimiseen suhtaudutaan myönteisesti. Myös jatkokoulutusvalinta otetaan heidän keskuudessaan tosissaan. Pojista tytöt puhuivat meille lähinnä massana, jota vasten he peilaavat omia valintojaan. Monessa koulussa tuntuu olevan jokunen tyttöjen tavoin hyvin menestyvä ja lukioon tähtäävä poika, mutta nämä harvemmin päätyivät haastattelujemme keskustelunaiheiksi tai tyttöjen korostamiksi esimerkeiksi pojista ja heidän koulutusvalinnoistaan. Melko yksituumaisesti haastatteluissa kerrottiin pojille olevan ammattikoulussa heille helppoja ja ”luonnollisia” vaihtoehtoja, kuten rakennus- tai auto- ja kuljetusala – ja metsäalan oppilaitosten läheisyydessä myös metsäala. Omalla kohdalla tyttöjen puheessa painottuu enemmän ajatus siitä, että omaa alaa on vaikea päättää tai löytää vielä tässä elämänvaiheessa. Tytöillä ja pojilla nähdään olevan erilaisia taipumuksia, ja sukupuolittuneet toimintamallit – jotka haastattelupuheessa määrittyvät pääosin toisilleen vastakkaisiksi – ohjailevat yksilöllisiä valintoja ja niitä peilataan suhteessa toisiinsa.

Sekä yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen että haastattelemiemme oppilaanohjaajien puheessa tyttöjen opiskeluorientaatio määrittyy erilaiseksi kuin poikien. Pojat sekä keskittymis- ja käyttäytymishäiriöt kietoutuvat tässä puheessa toisiinsa². Oppilaanohjaajien mukaan poikien on vaikea irrottautua ryhmäpaineen luomista vahingollisista toimintamalleista, joita poikien keskinäinen kulttuuri hierarkioineen ja arvostuksineen tuottaa. Tytöt puolestaan kuvailivat meille poikien toimia koulussa huomionhakuiksi ja ilmaisivat turhautuneisuuttaan, kun nämä häiritsevät tällä toiminnallaan muiden keskittymistä. Nämä huomionhakuiset pojat tuntuvat olevan hallitsevassa asemassa monen koulun nuorisokulttuurisissa järjestyksissä ja ottavat tilaa omille toimilleen toisten opiskelurauhan kustannuksella. Suurin osa haastatelluista

² On huomioitava, että tässä tutkimuksessa tulkinat poikien toimijuudesta, heidän koulutusvalinnoistaan ja opiskeluorientaatiostaan ovat syntyneet haastatteluissa ja kouluvierailuillamme ääneen päässeiden tyttöjen, oppilaanohjaajien ja opettajien puhunnan kautta. Pojista ja tytöistä puhutaan muutenkin usein yleisinä ja toisilleen vastakkaisina kategorioina, jolloin puhetapa häivyttää ryhmien sisällä vaikuttavat keskinäiset erot (Lahelma 2009; Kimmel 2004).

yhdeksäsluokkalaisista tytöistä suhtautuu toisen asteen koulutukseen tosissaan ja haluaa menestyä tai ainakin pärjätä koulussa edetäkseen elämässään. Tällöin poikiin liitetty opiskeluorientaatio ja käyttäytyminen voivat merkitä riskiä, joka eliminoidaan valitsemalla varmemmin opiskelurauhan takaava opiskeluympäristö. Jos tyttöjen häiritseväksi kokema poikajoukko on hakeutumassa ”amiskaan” ja metsäalalle, oma valinta tehdään sellaiseksi, että oma koulutuspolku jatkuu jossain tästä porukasta kaukana.

Metsäalan ammatillisessa oppilaitoksessa kuulemamme sekä siellä opiskelevien tyttöjen että opetushenkilökunnan puhe nuorisolinjan pojista seurailee samaa käsikirjoitusta. Metsäalan opettajat kehuivat meille oppilaitoksensa tyttöjä poikia paremmiksi oppilaiksi, jotka kuuntelevat ohjeita, noudattavat niitä ja kysyvät tarvittaessa neuvoa. Tutkijaa eräässä metsäalan oppilaitoksessa kierrättänyt opettaja pohtikin, että tyttöjen opetuksesta puuttuu se *kurinpidollinen elementti*, joka viisitoistavuotiaiden poikien kanssa toimittaessa koetaan tarpeelliseksi. Tytöt olisivatkin monen opettajan näkökulmasta mieleisiä ja tervetulleita metsäalan opiskelijoita, jos heidät vain jotenkin saisi kiinnostumaan koulutuksesta. Tämän kiinnostuksen herättämiseen tuskin riittää katseen kääntäminen vain tyttöihin; valitsematta jättäminen voi kytkeytyä myös poikiin ja heidän käyttäytymiseensä liitettyihin kouluarkisiin ongelmiin.

2.3 Alueellisia eroja ja paikallisia koulutusmarkkinoita

Tutkimukseen haastatellut yhdeksäsluokkalaiset tyttöryhmät poimittiin oppilaanohjaajien avustuksella sekä kaupunkien keskustoissa että maaseudulla sijaitsevista kouluista. Maaseudun koulujen työistä suurin osa ja kaupunkien keskustakouluistakin muutamat asuvat haja-asutusalueilla pitkien taksilla tai linja-autolla kuljettavien koulumatkojen takana. Näissä raameissa sosiaaliset suhteet rajoittuvat pitkälti kouluympäristöön ja koulun aikatauluihin, kun monenlainen muu vertaisryhmissä harrastaminen on etäisyyksien takia vaikeaa. Haja-asutusalueiden nuorten fyysinen elinpiiri on sidottu kotiin ja sen kautta avautuviin kontakteihin sekä kouluun enemmän kuin kaupunkilaisnuorten elinpiiri. Vaikka internet ja sosiaalinen media ovat demokratisoineet pääsyä monenlaisen tiedon, arvostusten ja mielikuvien äärelle, tutkimukseen haastateltujen nuorten käsitys itsestään ja tulevaisuuden haaveistaan vaikuttaa suurelta osin paikkaan ja lähiyhteisöön kiinnittyneeltä. Harvassa villissäkin tulevaisuuden unelmoinnissa mietitään ulkomailla opiskelua tai työskentelyä, ja lähimmät kaupungit kiinnostavat enemmän kuin Helsinki, joka osan kohdalla suljetaan täysin tulevaisuuden vaihtoehtojen ulkopuolelle: *kun siellä on kallista, ja siellä on niin paljon ihmisiä*. [9-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]. Tämä ”keskuskaupunkipakoisuus” tai omalle kotiseudulle kiinnittyminen ei kuitenkaan tuo metsää tyttöjen tulevaisuudenkuviin konkreettisena työskentely-ympäristönä.

Kotipaikkakunnan elinkeinorakenne tuottaa nuorille yhden heidän ammatillisiin visioihinsa implisiittisesti vaikuttavan kulttuuriympäristön. Elinkeinorakennetta voidaan ajatella historiallisesti kerrostuneena ”sosialisaatiomaisemana”, joka vaikuttaa eri tavoin miesten ja

naisten tai tyttöjen ja poikien käsityksiin heille mahdollisista koulutus- ja uramahdollisuuksista. Siinä missä teollisuuspaikkakunnilla on totuttu siihen, että naisia työskentelee teollisuuden tuotantolinjoilla rinnan miesten kanssa (Murto, Vieno, Inkinen, Reinikainen & Saari 2018), maatalousyhteisöjen sukupuolittunut työnjako nojaa pidempiin perinteisiin ja metsätalousammattien maskuliininen perinne on vahva. Moni tutkimuksemme osallistuneen maaseudulla kasvanut ja koulutuksen arvostukseen oppinut tyttö on sosiaalistunut huomaamaan, että hänen kotiseudultaan puuttuvat koulutettujen naisten työpaikat, mikä voi olla yksi syy siihen, että tiukkaa ammattialavalintaa ei haluta tehdä vielä peruskouluvuosien aikana etenkin koulutusta arvostavien tyttöjen keskuudessa.

Metsäalasta keskusteleminen tutkimushaastatteluja tehtäessä oli tyttöjen kanssa usein vaikeaa: on hankala sanoittaa aihetta, johon ei löydy minkäänlaista kokemuksellista kosketusta. Ainoastaan niissä peruskouluissa, jotka sijaitsevat metsäalan opetusta tarjoavien toisen asteen oppilaitosten tuntumassa, metsäalasta tiedettiin jotain. Näistä kouluista hakeutuu metsäalan koulutukseen vuosittain joukko poikia, ja myös tytöt tuntevat kavereinaan alalla opiskelevia. Näiden seutujen pojille ala tuntuu olevan ”luontainen” ja yksi suosituimmista hakualoista. Monelle lähiseudun yhdeksäsluokkalaiselle tytöllekin metsäalan oppilaitos on tullut tutuksi vapaa-ajan ympäristönä. Koulun asuntolassa asuvien kavereiden luona vietetään aikaa ja metsäkonesimulaattoreitakin on kokeiltu leikkimielessä, mutta alan näkeminen omalla valintana ja tulevaisuuden ammattina tuntuu silti heistä oudolta.

Lähes kaikki haastattelemamme yhdeksäsluokkalaiset tytöt haluavat käydä vielä toisen asteen kouluvuotensa kotoa käsin, mutta kaikille se ei ole mahdollista. Pitkien etäisyyksien maaseutu asettaa omat reunaehdot opiskelupaikan valinnalle etenkin paikkakunnilla, joiden läheisyydessä toisen asteen koulutustarjonta on rajoittunutta. Koulutuspoliittisten päätösten seurauksena harventunut kouluverkosto kaventaa maaseudun nuorten vaihtoehtoja (Armila ym. 2018) tai pakottaa heidät muuttamaan koulutuksen perässä. Lukio ja rajoitettu määrä ammattikoulun aloja alueella saattavat pienemmällä paikkakunnilla löytyä alle kolmenkymmenen kilometrin säteeltä, mutta muiden vaihtoehtojen perässä on jo joskus lähdeittä yli sadan kilometrin päähän, jolloin asuntola tai vanhempien resursseilla tuettu muu asuminen näyttää ainoalta vaihtoehdolta. Viimeaikaiset nuorisotutkimukset osoittavat kuitenkin, että oppilasasuntoloilla on suomalaisten nuorten ja heidän vanhempiensa keskuudessa varsin keho ”puskaradiomaine”, eikä niihin mielellään hakeuduta asumaan (Armila ym. 2018; Pöysä ym. 2018). Niissä asumisesta kertyneitä negatiivisia kokemuksia jaetaan nuorten keskuudessa sekä vahvistetaan nuorten ja vanhempien keskinäisissä puntaroinneissa. ”Puskaradioissa” asuntoloista muodostettu kuva – legenda – piirtää esiin kolhoosimaista mutta ei-yhteisöllistä yhteiseloja ja ”huonoon seuraan” joutumisen riskiä. Niihin ei haluta hakeutua, vaikka kotoa käsin opiskelu tuntuisikin raskaalta ja aikaa vievältä. Asuntolapedagogiikan edistäminen voisikin olla yksi keino torjua toisen asteen koulutukseen osallistumiseen ja maantieteellisiin välimatkoihin liittyvää valitsematta jättämisen uhkaa.

3 VALITSEMAAN PATISTETUT

No nyt se [valinta] tuntuu silleen aika isolta asialta että, silleen et *pakko nyt lähtee tästä yläkoulusta johonkin* että, ja tosi vaikee päättää et kun on niin paljon vaihtoehtoja ja tosi moni ala kiinnostais... niin sitten on vähän silleen että, minne menis, mutta uskon että se helpottuu varmaan siitä. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikoulu]

Yllä siteeratun yhdeksäsluokkalaisen tytön kommentti kiteyttää sen, kuinka toisen asteen koulutusvalinta nähdään paitsi mahdollisuutena, myös pakkona (ks. myös Lappalainen 2010, 43). Eteenpäin on siirryttävä, vaikka suunta ei vielä ole oikein selvillä. Epämääräiset unelmat tulevaisuuden ammateista kohtaavat yhteiskunnallisen todellisuuden ja kilpaillut koulutusmarkkinat. Individualistisen koulutuspolitiikan kontekstissa valinta nähdään ensisijaisesti autonomisen yksilön omista ominaispiirteistä kumpuavana päätöksenä, jolloin koulun tehtäväksi jää tiedon tuottaminen erilaisista arviointijärjestelmistä (emt., 42). Tutkimuksemme edellisessä pääluvussa osoitettiin, että nuorten valinnat eivät ole aivan niin yksilöllisiä ja henkilökohtaisia kuin niiden uskotaan ja uskotellaan olevan – vaikka esimerkiksi myös haastatteluaineistomme oppilaanohjaajat korostavat, kuinka he ohjauskeskustelussa nuorten kanssa painottavat sitä, että he eivät voi tehdä valintaa nuoren puolesta vaan heidän tehtävänsä on vain tarjota tietoa ja keskusteluapua päätöksenteon tueksi.

Nuoria kiirehditään ja patistellaan jo hyvin varhaisessa ikävaiheessa tekemään hyvin suuria elämäntavoitteita ratkaisuja, jotka kiteytyvät kysymyksessä *“Mihin aiot hakea toiselle asteelle?”* Tässä pääluvussa tavoitteemme on analysoida tarkemmin, minkälaisia erilaisia tapoja tytöillä on vastata tähän patisteluun, mistä perustelut näille tavoille kumpuavat ja mitä tämä kaikki voi merkitä metsäalan “naisvajeongelman” näkökulmasta.

3.1 Lukioon painetta pakoon

“Mihin aiot hakea toiselle asteelle?” Tämän merkityksellisen valintakysymyksen äärelle asetetut haastatteluaineistomme tytöt ovat sisäistäneet hyvin roolinsa autonomisina valitsijayksilöinä. Haastattelusta toiseen koulutusvalintaa pohtivassa puheessa meille toistettiin, että kavereiden valintaa ei kannata myötäillä, vaan tärkeää on tehdä valinta omien mieltymysten mukaan. Vain oman kiinnostuksen alaan nähdään takaavan opiskelumotivaation, jota tyttöjen parissa pidetään yhtenä tärkeimmistä koulutusvalintaa määrittävistä tekijöistä.

... ei saa välittää, muitten mielipiteistä tai pitää mennä vaan just sinne minne ite haluaa vaikka siellä ei oiskaan, tuttuja lähellä... kyllähän sieltä saa sit uusia kavereita. Jos se on semmonen paikka, minne ite oikeesti haluaa niin sitten ei mieli liikaa, mitä muut ajattelee tai minne muut menee. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukunnan keskustakoulu]

Ja se [vaikuttaa valintaan], että onko just semmone, että tykkää lukee tai kirjottaa, että onks se lukio sitte oikee, vai onko enemmänki se että, ei yhtään tykkää, lukemisesta ja kirjottamisesta

ni sit ehkä se, lukio ei, kolme vuotta kumminki on aika raskas sitte varmaan. Et sit varmaa amiska. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Lukuisat tutkimukset osoittavat, että yhdeksäsluokkalaisten kohdalla ensisijainen koulutusvalinta on yleissivistävän ja akateemisia taitoja kehittävän lukion ja ammattiin valmistavan koulutuksen välillä (esim. Armila ym. 2018). Tämän tutkimuksen haastatteluissa tämä korostuu siinä, kuinka useimmiten valintasuunnitelmia kysyttäessä ensimmäiseksi meille vastattiin vain joko *lukio* tai *ammattikoulu*, mutta jälkimmäisen valinnan alataarkennusta täytyi monesti kysyä erikseen. Valinta lukion ja ammattikoulun välillä näkyy haastatteluaineistossamme myös vahvasti sukupuolittuneena. Haastattelemistamme yhdeksäsluokkalaisista tytöistä (n=40) lukioon suunnittelee menevänsä 27 ja ammatilliseen oppilaitokseen 13. Lähes kaikki tytöt arvelevat, että omalta luokalta suurin osa tytöistä on hakeutumassa toiselle asteelle lukioon ja pojista vastaavasti pääosa ammatilliseen koulutukseen. Ainoastaan kaupunkikoulujen luonnontieteitä ja matematiikkaa painottavilta luokilta myös pojat ovat tyttöjen arvion mukaan hakeutumassa pääasiassa lukioon. Oppilaanohjaajien haastattelut vahvistavat havaintoa ilmiön sukupuolittuneisuudesta, ja erityisen voimakkaasti se tulee esiin erään maaseutukoulun oppilaanohjaajan pohdinnassa:

... tytöistä pääosa kuitenkin ajattelee lukioo... voi olla jopa 2/3... tytöistä pitää lukioo ensisijaisena vaihtoehtona. Se osuus voi olla suurempikin... pojista... vähintään puolet tai jopa ylikin asettais tässä vaiheessa ensisijaiseks toisen asteen vaihtoehdoks amiksen... kyllä tämmöset... paljon opiskelua vaativat jutut... yleensä tulee esille tyttöjen suusta... [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]

Jos peruskoulunsa päättävä nuori haluaa valita toisen asteen koulutuksensa opinahjoksi ammatillisen oppilaitoksen, päätös omasta alasta – esimerkiksi metsäalalle hakeutumisesta – on tehtävä nopeasti ja hyvin varhain. Kuitenkin vain harva haastattelemistamme yhdeksäsluokkalaisista tytöistä osasi vielä kertoa, mitä he haluaisivat tehdä työkseen tai mihin ammattiin valmistua. Lukio tuntuukin suurimmalle osalle sinne hakeutuvista tarjoavan ennen kaikkea lisääntymistä, mahdollisuuden lykätä ammatinvalintaa myöhemmäksi. Lukiokoulutuksen nähdään avaavan laajemmin ovia erilaisille tulevaisuuden vaihtoehdoille, jotka halutaan vielä koulutuspolun tässä vaiheessa pitää mahdollisimman avoimina. Moni kokee, ettei vielä tiedä ammattialoista tai edes omista mieltymyksistään tai taipumuksistaan riittävästi, niin että voisi jo tässä vaiheessa valita jonkun tietyn alan.

No mulla ei ainakaan ollu semmosta oikeeta ajatusta että mitä mä haluaisin tehdä isona, niin sitten lukio on silleen et sit voi sen aikaa vielä miettiä. Et sit jos menis amiskaan niin pitäis oikeestaan tietää että mitä sinne haluaa mennä. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

No se että ei tiedä yhtään mihinkää, mihi ammattii haluaa, ni... lukio on sil tavalla hyvä. Ja sitte... ne [alat] mitä arvelee... että niihin tarvitsee sen lukiokoulutuksen... et saa semmosen ammatin minkä haluaa. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

On se [koulunvalinta] nyt silleen aika iso, että haluu miettii sen kunnolla, ku tuntuu... et jos lähteekin johonkin mitä ei haluakaan niin se tuntuu vähän turhaan heitetylle ajalle... just sen takia haluaa mennä lukioon että sit voi olla varma, et mihin menee seuraavaks... Kun... tässä

iässä voi varmasti vielä vaihtuu se... kun tietää lisää sit et millasta mikäkin on, niin voikin olla... että ei tää ollutkaan sellanen minkä halus... Ja sit se että, ne mahdollisuudet miten siitä jatkaa et millasii mahdollisuuksia se koulupaikka sitten avaa taas seuraavaan, jatkoa ajatellen. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukunnan keskustakoulu]

Lukioon menemisen nähdään myös suojelevan itseä mahdollisilta nopeasti tehdyiltä vääriltä valinnoilta, joita ammatilliselle puolelle hakeutuminen saattaa aiheuttaa. Tyttöjen puheessa koulunkäyntiajasta puhutaan ikään kuin resurssina, jota voi investoida tai tuhhlata. Lukiossa käytetty aika merkityksellistyy tyttöjen puheessa suhteellisen varmaksi investoinniksi tulevaisuuteen ja väärällä alalla ammattikoulussa käytetyt vuodet puolestaan ajan tuhlaukseksi. Näin nähtynä ammatin valitseminen on riskin ottamista, jonka seuraukset näkyvät vasta, kun alaan on päässyt tutustumaan kunnolla. Näistä pohdinnoista voi lukea myös jonkinlaista epävarmuutta, joita työmarkkinoilla tapahtuvat muutokset nuorissa monien tutkimusten mukaan aiheuttavat, kun taloudellinen ja sosiaalinen selviytyminen sekä elämän haaveiden toteuttaminen eivät enää ole niin itsestään selviä kuin aiemmilla sukupolvilla (Jakonen 2015, 283). Joissakin haastatteluissa työelämän nopeat muutokset ja tulevaisuuden epävarmuus tulivat selkeämmin esiin kuin toisissa, ja tällöin omia valintoja pohdittiin paljon suhteessa siihen: *Tuoki on kyllä stressaavaa kun pitää miettiä että halu on mennä tälle alalle, mutta onko sille tulevaisuudessa töitä ja onko se kannattavaa lähteä.* [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

Haastattelemamme oppilaanohjaajat tuovat pohdinnoissaan esiin, että vaikka osalle nuorista toisen asteen koulutusvalinta on helppo ja selkeä, juuri tyttöjen parissa se voi olla myös suuren stressin aiheuttaja. Eräs oppilaanohjaaja katsookin monen tytön tavoin, että usein kouluarvioinneissa menestyneen tytön kohdalla lukion valitseminen on yksi keino torjua liian nuorena kohdattavaa ammatinvalintastressiä:

Tytöillä varsinkin oon huomannut sen että joskus siellä yhteishakuajan kulmilla... sit tulee niitä semmosia paniikkireaktioita, että tytöt vuorotellen itkee ja nauraa ja tulee sitten mun luokse siinä... apua en mä tiedä nyt yhtään, mitä mä ja meneeks tää ihan pieleen, jos mä teen sitä ja tätä ja tota... [Oppilaanohjaaja, kaupunkikeskustakoulu]

... mä uskosin että monet tytöt yksinkertaisesti... menemällä lukioon... torjuu tätä valintastressiä... jos sä menestyt, oot vaikka ysin oppilas peruskoulussa niin, sä saat kolme vuotta hyvää lisäaikaa rakentaa omaa identiteettiä ja kasvaa kaikessa rauhassa kun sä meet lukioon... [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]

Lukioon menevistä tytöistä osa tekee hakuvalintansa perustaen sitä koulun maineeseen ja omiin jatko-opintotavoitteisiinsa, osan valintaa ohjaa enemmän turvallisuushakuisuus, jolloin mennään sinne, missä on jotain tuttua odottamassa. Maaseutukoululaisten jatkokoulutustoiveet määrittävät vahvasti myös tarjonnan ja vaihtoehtojen kautta (myös Armila ym. 2018). Pienen paikkakunnan oma lukio on suosittu valinnan kohde myös niiden keskuudessa, jotka saattaisivat haluta ammatilliselle puolelle – mutta joiden realistisesta alavalinta-avaruudesta kouluverkoston harvennustoimet ovat vieneet tämän mahdollisuuden.

Kaksoistutkintomahdollisuus voisi olla yksi väylä, jonka kautta lukiokoulutusta arvostaville ja sitä haluaville tytöille avautuisi polku myös metsäalan ammatillisiin maisemiin. Haastattelemiemme oppilaanohjaajien näkemyksen mukaan kaksoistutkinto-optio ei kuitenkaan ole muuttanut nuorten valintojen lukio/ammattikoulu -asetelmaa. Kaksoistutkinnon merkityksen korkea-asteen jatko-opintojen mahdollistajana arvellaan vielä vähenevän jatkokoulutuspolkujen moninaistuessa ja erilaisten ammatillisten korkea-asteelle tähtäävien väyläopintojen yleistyessä. Haastattelemistamme työistä vain muutama on pohtinut kaksoistutkinnon mahdollisuutta omalla kohdallaan. Useimpia työmäärä arveluttaa, ja oma motivaatio on puntarissa. Tyttöjen keskuudessa koetaan, että jos lukio-opintoja ei saa suoritettua ylioppilastutkinnoksi asti, tehty työ on turhaa eikä turhaan työhön haluta tässä mielessä ryhtyä.

Mulla ainakin tuo motivaatio on aika iso [hakuvalintakriteeri] ja sitten... kaksoistutkinto et miten pitkään siinä sit menis aikaa, et sen kaiken on tehnyt, just että jaksaa sitten molempia loppuun asti ja sitten se tyhmältä alottaa molemmat ja sit toinen jää kesken, vaikka puolessavälissä, ja sitten on kuiteskin käyttänyt aikaa siihen ja sit jos se ei vaan... kiinnostaa, niin sit se on pakko lopettaa totta kai, mut sit se että on tehnyt turhaa työtä niin sit vähän on silleen että kannattaako lähteä siihen. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

Aika määrittäyty tässäkin resurssiksi, jota tutkimuksemme tyttöjen mielestä on osattava hyödyntää tehokkaasti. Tutkintoon tähtäävä opiskelu nähdään tulevaisuuteen panostamisena, ja myös ammattikouluun hakeutumassa olevat miettivät siihen tehtävän ajallisen investoinnin kannattavuutta ja mielekkyyttä. Joidenkin kohdalla toisen asteen valinnoilla tähdätään enemmän tai vähemmän määrätietoisesti jo kauempana siintäviin toiveammatteihin, kuten ensihoitajaksi tai poliisiksi. Näistä on haaveiltu jo ehkä aiemminkin, mutta niistäkään ei nyt konkreettisen valinnan kohdalla uskalleta hahmottaa kovin selkeäpiirteisiä tavoitteita. Metsäalan ammatit eivät näy näissä häilyvissäkään tulevaisuudenvisioissa.

Niin, mut sit kannattaa kuiteskin [panostaa ajallisesti opiskeluun] jos mie haluan nyt vaikka ensihoitajaks, kannattaako mun käyä ne kaikki koulut tässä heti, niin sit minun ei tarvi tavallaan jatkossa tehdä... sit mie voin vaan tehdä töitä, että nyt jos mie panostan sen jonkun, no kolme-neljä vuotta tähän totta kai, mut sit sen jälkeen uuen kolme-neljä vuotta niin ei sekään loppujen lopuksi kuitenkin kovin pitkä aika... [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

T: No mä en oo oikeen vielä ihan varma, mutten ainakaan menossa lukioon, mutta mulla tässä nyt on mietinnässä vielä tuo turvallisuusala tai sitten joku muu. Mutta ei lukio.

TJ: Mitä ne sieltä valmistuvat tekee, mimmosia ammatteja?

T: No esim. just vartijaks ja sit siitä voi lähteä poliisin ammattiin 18-vuotiaana... sit... pääsee vasta sinne Tampereelle opiskelemaan... kun on 18, että sitten siitä saa lisäpisteitä jos on just käynyt sen vartijakoulutuksen.

TJ: Onks sulla se tähtäimessä että sie haluaisit poliisiks?

T: No en oo ihan varma vielä siitä, mutta on se ollu joskus aika isokin haave, mutta en tiiä.

[9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

3.2 Ammattikouluun: Hyppy tuntemattomaan?

Vaikka useimpien tutkimuksemme peruskouluikäisten tyttöjen keskuudessa ammatinvalintaa halutaan siirtää myöhemmäksi ja “vetäydytään” lukioon venyttämään tätä prosessia, niin samalla tavalla myös vain muutamalle ammattikouluun hakeutumassa olevista haastattelemistamme tytöistä tuleva alavalinta ja mahdollinen jatkokoulutuspolku ovat jo selkeitä. Näiden muutaman valitsijan kohdalla alasta ja sen pääsyvaatimuksista on otettu selvää ja mielikuvat tulevasta itsestä alalla toimijana ovat alkaneet hahmottua. Erityisen selkeä valinta tuntuu kuitenkin olevan vain parille kosmetologiksi haluavalle nuorelle ja yhdelle hevosten parissa lapsesta asti aktiivisesti toimineelle tytölle, joka on lähisukulaisen esimerkkiä seuraten hakeutumassa hevostalouden perustutkinto-opiskelijaksi. Näiden tyttöjen ammattialavalinta on linjassa heidän yleisempien kiinnostuksen kohteidensa kanssa ja muotoutumassa osaksi identiteettiä. Kenellekään muulle tutkimuksemme ammattikouluun hakeutumassa olevista alavalinta ei ole vielä hahmottunut, mikä kertoo siitä, että tätä merkittävää elämänvalintaa tehdään melkoisen sumeiden mielikuvien ja suuren epävarmuuden vallassa.

T: Mä en oo vielä ihan varma. Tai mulla on, vielä vaihtoehtoja mitä mun pitää miettiä en vielä oo varma... .. Varmaan... [lähimpään kaupunkiin] luultavasti. Amiskaan. Ei ainakaan lukioon... Mä aluks mietin että mä menisin lukioon mutta nyt mä en oikeen tiiä, kun en mä varmaan pärjää siellä. Et jos tulis joku kiva juttu, niin sitten mä varmaan sinne meen. Mutta en tiiä vielä.

TJ: Mistä sä luulet että se ottais kiinni se pärjääminen?

T: No kun ei jaksa keskittyä kouluun. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Lukio on tyttöjen kouluvalintatodellisuudessa sosiaalinen “sääntö”, josta poikkeamiselle on esitettävä perusteluja. Selkeä omia toiveita ja vahvuuksia tukeva alavalinta on haastatteluaineistossamme tällainen legitiimi – mutta sangen harvinainen – perustelu. Enemmän kuin oman alan valintana, ammattikouluvalintaa perustellaan tyttöjen puheessa lukiovaihtoehdon ulossulkemisen kautta. Tätä tehdään erityisesti silloin, kun lukio-opinnoissa pärjääminen tai oma opiskelumotivaatio epäilyttää, ja ammatilliselta puolelta itselle hahmotellaan omaan opiskeluorientaatioon ja omalle sukupuolelle “soveltuvia” aloja. Jos ammatillisen alan valinta on varma, sen takaa löytyy myös ”sisäpiirin” tietoa alasta. Tällaista saattaa saada pitkäaikaisen harrastuksen kautta tai alalla toimivalta lähipiirin edustajalta. Kodin kautta saadut kulttuuriset resurssit – erilaisten arvostusten ja toimintamallien muodossa – ja sosiaaliset verkostot ovat vahvassa roolissa ammattikouluun hakeutuvien alavalinnoissa: jos suvussa on esimerkiksi lähihoitajia, ala on tullut sitä kautta tutuksi ja sille uskaltaa hakeutua. Vain kosmetologiksi haluavat ovat tässä mielessä poikkeus; heidän kiinnostuksensa syttymiseen ovat riittäneet yleinen tieto sekä mielikuvat kauneusalasta. Ala on yksi suosituimpia ammattikouluun menevien tyttöjen keskuudessa, eikä sen valintaa koeta tarpeelliseksi perustella tarkemmin.

Osa haastattelemistamme tytöistä on joskus pohtinut, hieman kuin ohimennen, myös joillekin miesvaltaisille aloille hakeutumista. Miesvaltaisista ammateista joidenkin tyttöjen

haaveammattina on nuorempana ollut poliisi³, ja haastatteluissa erityisesti television poliisisarjat paljastuivat monen inspiraation lähteeksi. Myös oppilaanohjaajat toivat poliisin ammatin esille tyypillisenä haaveammattina, joka on viime vuosina ollut tyttöjen suosiossa. Kuitenkin ainoastaan yksi ammattikouluun turvallisuusosalalle hakeutumassa oleva tyttö toi haastattelutilanteessa poliisin ammatin esiin todellisenä tavoitteenaan. Ammatinvalinnan ajankohtaistuessa ja lapsuuden ja nuoruuden mielikuvitusmaailmasta realiteettien maailmaan siirryttäessä tämä haave on useimmiten jäänyt taka-alalle. Joku on alkanut epäillä, osaisiko hän naisena olla riittävän jämää poliisina, ja joku on ryhtynyt pohtimaan myös ammatin vaaroja. Tällaisissa aloista kiinnostumisen hetkellisissä ”virtauksissa” huomionarvoista kuitenkin on TV-sarjojen ja tosi-TV-ohjelmien merkitys epäsuorina ammattialojen mainostajina ja viestinviejinä. Kenties metsäalallakin erilaiset tyttöjen kohdalla melko tehottomiksi osoittautuneet koulutusalaesittelyt voisikin korvata jonkinlaisella ”*Metsiemme naiset*” -tosi-TV-formaatilla?

3.3 Metsäalan toimijat: Perusjuntteja suomalaismiehiä ja älyttömän hyviä työmiehiä?

Kuten jo aiemmin on tullut esiin, 9.-luokkalaisten tyttöjen käsitykset metsäalasta ja siellä konkreettisesti tehtävästä työstä ovat varsin epämääräisiä, mikä jättää tilaa kulttuurisesti ylläpidetyille stereotypisille ja sukupuolittuneille mielikuville (vrt. Pringle 1989), jotka metsäalalla ovat varsin vakiintuneita (ks. Pöysä 1997). Tytöille kyllä tarjotaan tietoa niin oppilaanohjaajien taholta kuin alalle suunnatuilla vierailuillakin, mutta tarjottu tieto ei tartu, kun sitä ei nähdä omaan elämämpiiriin kuuluvana tai se nähdään liian etäisenä – ellei jopa vastakkaisena – aiemmin opitulle ja omaksutulle (vrt. Ziehe 1991). Ilman omaa kokemuksen herättämää uteliaisuutta tarjottu tieto hukkuu massaan, jota eri koulutusalojen markkinointitahot tuottavat. Omassa elinpiirissä tehdyt havainnot painavat vaakakupissa etäiseksi jäävää markkinointipuhetta enemmän. Näissä arkisissa havainnoissa metsäala liitetään miehiin ja niihin poikiin, jotka esimerkiksi tämän tutkimuksen tyttöjen tuttavapiiristä tai omasta koulusta ovat hakeutuneet alalle.

Haastattelemiemme oppilaanohjaajien kokemuksen mukaan sekä kaupunkikeskustakouluista että erityisesti maaseutukouluista on haettu metsäalan ammatilliseen oppilaitokseen, mutta hakijat ovat olleet poikia. Joissakin kouluissa metsäala on ajoittain ollut yksi suosituimpia ammattialoja, jolle poikien ikäluokasta on suunnattu joukolla, erityisesti alan oppilaitosten läheisyydessä sijaitsevilta paikkakunnilta. Haastattelemiemme oppilaanohjaajien näkemykset alalle hakeutuneista ja siitä, keille ala heidän näkemyksensä mukaan sopii, ovat keskenään hieman ristiriitaisia. Osa oppilaanohjaajista on omaksunut metsäalan itsensä tuottamat puhuvat alalla vaadittavista ominaisuuksista ja näkee, että alalla vaaditaan teknisyyttä, itseohjautuvuutta, yhteistyö- ja vastuunottokykyä sekä rohkeutta tehdä itsenäisiä päätöksiä.

³ Poliisiammattikorkeakouluopinnot vuonna 2017 aloitti 239 miestä (69,3 %) ja 106 naista (30,7 %). (Poliisiammattikorkeakoulun verkkosivut 2018)

Näissä näkemyksissä katsotaan, että itsenäinen työskentely yksin metsässä mittavia investointeja vaatineella kalustolla vaatii myös tasapainoista ja kypsää mielenlaatua: *Kyllä siinä täytyy olla ittensä kanssa aika vahva ja sinut.* [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]. Metsäalan koulutukseen hakeutuneista puhuttiin meille kuitenkin myös toiseen sävyyn:

... aina joka vuosi hakee jokunen ja yhtenä vuonna haki hirmulössi tämmösiä... tupakalla käyviä... poikia jotka oli aika heikoilla keskiarvoilla. Niitä varmaan haki kaks-kolmesta metsäalalle, niin sit ne laitto kaheks tai kolmeks seuraavaks vuotta pääsykokeet metsäalalle... [Oppilaanohjaaja, maaseutukunnan keskustakoulu]

Yleisesti metsäalalle hakeutuneista haastatteluaineistossamme puhutaan kuitenkin korostamalla heidän maa- tai metsätilataustaansa ja kotipaikkansa toimintaympäristöä. Osa tämän tutkimuksen oppilaanohjaajista katsookin, että alalle hakeutuville metsän täytyy olla jollakin tavalla jo ennestään arkisena toimintaympäristönä tuttu. Perheessä ehkä omistetaan metsää ja siellä on lapsesta alkaen oltu mukana töissä tai harrastamassa esimerkiksi metsästystä. Myös eräs haastattelemamme metsäalan aikuisopiskelijanainen on tehnyt seuraavan havainnon nuorisopuolen opiskelukavereistaan (jotka ovat pääasiassa poikia):

... mitä mä oon nyt kuunnellu... niin musta tuntuu, et siellä nuorisopuolella... ne on... maatalon lapsia tai sit siellä on niitä ihmisiä, kenellä on perheessä se... motoyritys olemassa. Kuitenkin, et se on varmaan aika pieni prosentti, ketkä lähtee ihan, vaan... et mitä... niitä meidänkin nuoria... oli siinä meidän ketjulla, niin ne on pelannu niitten koneitten kaa tai traktoreitten kaa... koko ikänsä. [Metsäalan aikuisopiskelijanainen]

Tutustumisvierailujen yhteydessä eräässä metsäalan oppilaitoksessa (jonne opiskelijat tulevat maantieteellisesti varsin laajalta alueelta) arvioitiin kuitenkin henkilökunnan taholta, että vaikka ala on perinteisesti vahvasti profiloitunut sellaisena, jolle nimenomaan maa- ja metsätalousyrittäjien poikalapset hakevat, hakijakanta on – ainakin kyseisessä oppilaitoksessa – tällä hetkellä moninaisempi. Tyttöjä kuitenkin hakeutuu tähänkin oppilaitokseen metsäalalle edelleen hyvin vähän.

Osa on kyllä, ihan jotka asuu tässä keskustassa, osa voi olla niitä jotka tulee sieltä maataloilta vähän kauempaa... Jotkut menee sille alalle myös ku kaveri menee, että ei oikein nyt tiiäkään muuta. Ne sit menee. [Oppilaanohjaaja, maalaiskunnan keskustakoulu]

Sekä yläkoulujen oppilaanohjaajien että metsäalan nais- ja tyttöopiskelijoiden puheen kautta metsäala määritetty ”luontaiseksi” valinnaksi pojille, joille metsä on perheen tai muun lähipiirin kautta muotoutunut tutuksi ympäristöksi. Se on myös alan oppilaitosten läheisyydessä sukupuolityyppillinen alavalinta niille pojille, jotka omien vahvojen intressien puuttuessa seuraavat kavereidensa valintoja. Ala näyttäytyy myös yhteishaun yhteydessä sellaisena, jolle voi päästä heikommallakin keskiarvolla, jolloin se houkuttaa huonommin koulussa menestyneitä. Seuraavissa aineistokatkelmissa määritellään alalle hakeutuneita ja siellä opiskelevia poikia. Niissä kiteytyvät hyvin metsäalan valitsijoiden luokka- ja sukupuolisidonnaisuuden kulttuuriset ominaisuudet:

...ne ketkä sinne hakee niin on tottunut tekemään fyysistä työtä. Koulun eteen ei työtä välttämättä tehdä mutta... muuten älyttömän hyviä työmiehiä. [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]

Semmosia perusjuntteja suomalaismiehiä mitä ne nyt on, en mie niihin sillee kiinnitä huomioo millään tavalla, kun ei minuu kiinnosta niitten jutut... Miun [tuttava] on täällä koulussa... ja sen kaverit on tullu miun kavereiks... ne on kyllä ihan mukavia... et ei ne sen ihmeellisempi oo. Tai ajattelee vaan sillee että mie oon vähän niin kun ne, mutta vaan naisen roolissa tai sillee. [Metsäalan aikuisopiskelijanainen]

Mielikuvat metsäalan opiskelijoista ja tulevaisuuden työntekijöistä sekä tyttöjen että oppilaanohjaajien puheissa kiinnittyvät vahvasti maaseudun työväenluokan kulttuuriin ihanteisiin kovasta työnteosta. Omassa kulttuurisessa ympäristössä kerrytetyt ajatusmallit voivat toimia esteenä niin sosiaaliselle kuin maantieteellisellekin liikkuvuudelle. (Berg, Anttila & Härmä 2018, 232.) Tämä paikallisten ajatusmallien kerryttäminen ja yhdenmukaisuuteen toimintaan investoiminen näyttävät haastatteluaineistomme perusteella alkavan jo yläkoulussa. Yhdenmukaisuuden vaatimus tulee esiin myös tutkimuksemme oppilaanohjaajien puheessa, jossa se nähdään kuitenkin poikien keskuudessa voimakkaampana kuin tyttöillä: pojat hakeutuvat koulutusvalinnoissa tyttöjäkin herkemmin sinne, minne kaveritkin. Seuraavassa aineistokatkelmassa eräs oppilaanohjaaja puhuu edellisessä työpaikassaan kohtaamastaan poikailmiöstä, joka on herättänyt paljon keskustelua kollegoiden keskuudessa. Tyttöjen elämismaailmaan vietyä tässä on kyse juuri siitä koulujen arkiseen toimintakulttuuriin kytkeytyvästä ”poikahäirinnästä”, josta tytöt muun muassa koulutusvalinnoillaan pyrkivät pääsemään eroon.

... mietittiin tätä paljon työkavereitten kesken koska siellä [edellisessä työpaikassa] tuli... tällanen hyvin voimakas poikailmiö eli oli, hyvin vahva yhtenäinen ysiluokkalaisten poikien joukko...Et siellä oli hyvin vahva sellanen mielipideilmasto, mitä voi ja mitä saa tehdä ja siinä nyt tuli semmosia ilmiöitä... mihin jouduttiin sit puuttumaan... Sitten siinä, kun näitä poikia jututeltiin vuosien mittaan... siinä oli niitä, jotka ei vaan uskaltaneet ikään kun irrottautua... se nyt koski lähinnä sitä käyttäytymistä ja toimintaa ja, ehkä päihdeasioita ja tän tyypisiä juttuja... sellanen mielikuva tuli että tytöille se ois ehkä ainakin siinä tilanteessa ollut helpompaa, mut sekin on varmaan hyvin yksilöllinen kuvio että jos siellä sattuu oleen niitä hyvin voimakkaita mielipidejohtajia jossain tietyssä luokassa, ryhmässä, ikäluokassa niin, miten osata olla oma itsensä. [Oppilaanohjaaja, kaupunkikeskustakoulu]

Tämän tutkimuksen tyttöjen puheessa on tunnistettavissa myös lukiovalinnan ja ammattikouluvalinnan arvostuseroja. Eräässä tyttöryhmässä meille hahmoteltiin ammattikouluun menijöiden stereotypistä kulttuurista kuvaa, energiajuomaa siemailevaa ammattikouluun menevää poikaa – ”elämänkoululaista”, jota virallinen koulu ei kiinnosta ja joka menee sieltä, missä aita on matalin. Tällaisen ”jonneksi” nimetyn stereotyypin, johon tytöt haluavat luoda välimatkaa, tyypillinen valinta tyttöjen näkemyksen mukaan on rakennus- tai auto- ja kuljetusala. Myös metsäala yhdistetään ”jonnekategoriaan”, ”jonneille” tyypillisenä alavalintana. Yhtä mielikuvaa metsäalan opiskelijoiden ulkoisesta habituksesta hahmotellaan seuraavassa aineistolainauksessa.

Tyttö 1: Eiks niillä oo kaikki kirkkaat työvaatteet...?

Tyttö 2: ... semmoset jonnekypärät.

Tyttö 1: Dimexit päällä niin kun minun veli menee Dimexeissä ja siellä lukee selässä [ammattikoulun koulutuslinja].

Tyttö 2: Just sellaset jonnevaatteet.

[9.-luokkalaisten tyttöjen haastattelukatkelma, kaupunkikeskustakoulu]

Poikien suosimat alavalinnat ammattikoulussa – metsäala mukaan lukien – eivät välttämättä houkuttele tyttöjä sen takia, että sinne menevät usein ne pojat, jotka käytöksellään häiritsevät muiden oppilaiden opiskelurauhaa jo yläkoulussa. Niin metsäalaa opiskelevat harvat nuorisolinjan tytöt kuin tutustumisvierailuilla tavatut alan opettajatkin vahvistavat käsitystä siitä, että metsäalan nuorisolinjan poikien keskuudessa ”jonnemainen” opiskeluorientaatio on yleistä. Tyttöihin kohdistuu kiusantekoa ja häirittää, esimerkiksi kaikenlaisen kuminpalasilla heittelyn tai heidän osaamisensa epäilyn muodossa. Alalla opiskelevien keskuudessa tähän kuitenkin suhtaudutaan pitkälti huumorilla. Keskinäinen naljailu ja jonkinlainen kisailu koneiden kanssa tuntuu olevan arkipäivää, kulttuurinen tapa, johon pitää tyttöjen mukaan osata suhtautua, mikäli haluaa pärjätä alalla. Metsäalalle päätyneet tytöt ja naiset painottavat, että suurin osa pojista käyttäytyy kaikesta huolimatta heitä kohtaan asiallisesti ja että opiskeluilmapiiri on molemmin puolin kannustava. Yläkouluikäisten tyttöjen keskuudessa huumorintaju ei tunnu vielä riittävän ”jonneilun” ikäväksi kokemisen selättämiseen.

Vaikka tutkimuksemme aineistoissa metsäala määrittynyt poikien ja miesten toimintakentäksi (joskus näkyvästi, usein ”rivien väliin” kätkeytyneesti), niin *periaatteessa* tyttöjen mielestä ala sopii tytöille siinä missä pojille, jos vain kiinnostusta riittää – ongelma vain on juuri kiinnostuksen puutteessa. Muutama tyttö pohtii, että siinä saattaisi tarvita fyysisistä voimaa enemmän kuin ammateissa keskimäärin, mutta pääosin nähdään, että alalla koneet hoitavat voimankäytön. Tyttöjen pärjäämistä metsäalalla ei 9.-luokkalaisten tyttöjen keskuudessa kyseenalaisteta vaan pikemminkin ajatellaan, että tytöille tyypillisestä opiskeluorientaatiosta voi olla jopa hyötyä:

Tyttö 1: No must tuntuu että se on esim, tytöt saattaa jopa selviytyä siitä paremmin. Tai siis sillee. [naurahtaa]

Tyttö 2: Niin koska tytöt oppii, yleensä aika nopeesti kaikki et miten tehään. Vaikka käytetään niitä koneita.

TJ: Mistä se johtuu, siun mielestä et tytöt oppii nopeemmi ehkä?

Tyttö 2: Ehkä jaksaa keskittyä paremmi, siihe opetettavaa.

Tyttö 1: Ja sitten ku tytöt on semmosia että, niitte ei tarte esittää kavereille mitään (ja näyttää) sillei et kato mä osaan tehdä tällei näi. Ne keskittyy siihe omaan työhö. Et ne ei tee mitään turhaa sillei. [9.-luokkalaisten tyttöjen haastattelusta, maaseutukoulu]

3.4 Minä ja minun työni: Tätä osaan ja haluan

Ammatinvalintaan suoraan liittyvien koulutussuunnitelmien lykkäämistä lukiovuosien taa perustellaan tutkimuksemme aineistossa myös tulevan työn mielekkääksi kokemisen

varmistamisen kautta. Suurin osa haastattelemistamme yhdeksäsluokkalaisista tytöistä katsoo, että työssä pitää olla muutakin motivoivaa kuin palkka. Lähes kaikissa haastatteluissa tuotiin esiin, että työn pitää olla riittävän mielenkiintoista ja työssä tulee viihtyä. Motivaation merkitys näyttäyty työn määrittelyissä yhtä vahvana kuin koulutusvalinnoissakin. Tyttöjen katsantokannoissa ilman motivaatiota on vaikea ottaa työtä tosissaan, saati suoriutua siitä hyvin.

Niin tai en haluais ehkä ruveta joksku joka saa ihan hirveesti palkkaa sen takia, että se saa niin paljon palkkaa. Vaan et siinä pitää olla joku semmonen että oikeesti itteä kiinnostaa, ja ite haluan tehdä sitä ja haluan olla. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

No se että nauttii siitä ja, sellasia mitä sä halluut tehdä ku ei se nii- ja sitte ku sinä haluat sitä tehdä ni sinä myöski teet sitä. Että, sitte et nauti siitä ni sitte sä et välttämättä tee yhtää mitään siellä. Se on sillee. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

... Ehkä semmonen, että ottaa sen työn tosissaa ja tekee kunnolla työt nii se on mun mielest tärkeitä. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Hyvää työtä määritellään tyttöjen puheessa myös sitä kautta, mitä sen ei haluta olevan. Mediassakin käsitelty puhe työelämän kuormittavuudesta on selkeästi kantautunut nuorten korviin, ja työelämätoiveita peilataan suhteessa negatiivisiin työelämäkuvakuvauksiin. Nuoret eivät halua työn olevan *pakkopullaa*, vaan siitä tulee myös tykätä. Myös työilmapiirillä nähdään olevan vaikutusta viihtyvyyteen. Monet koulussa menestyneet ja useimmiten lukioon tähtäävät tytöt haaveilevat etenemismahdollisuuksia avaavasta kokonaisvaltaisesta työstä, jossa työn ja vapaa-ajan rajat ovat häilyviä, eikä työ olisi sidottu *kahdeksasta neljään* -aikaraamiin. Heidän toiveissaan arvostetaan työn autonomisuutta: sitä, että työn toteuttamisessa saattaa ottaa omat kiinnostuksen kohteensa huomioon ja tehdä itselleen tärkeitä asioita. Työn tekemisellä tulee olla merkitystä ja siltä odotetaan onnistumisen elämyksiä.

Varmaan se että viihtyy ja tuntee omakseen. Ja että tätä mä haluun tehdä... että se oma työ tuntuu tärkeelle että se on itelle tärkeitä että omasta mielestään tekee jotain tärkeitä juttua niin se on. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukunnan keskustakoulu]

No mulla on ehkä... sillee et oikeesti itestä tuntuu siltä, että saa tehdä jotain, tai et se mitä sä teet, sillä on merkitystä, et se ei oo vaan... sillee automaattisesti teen tätä sen takia et saan rahaa. Vaan et sen pitää viehättää mua ite, ja mä haluan olla oikeesti kiinnostunut siitä. Ja sit varmaan sekin että tulee semmosia hetkiä et nyt mä oon onnistunut ja vau mä sain tehtyä tän ja saa olla ylpee itestään ja ylpee siitä työstään. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

Tällä tavalla uraan ja työelämään suuntautuville tytöille metsäala ei heidän tämänhetkisen ymmärryksensä mukaan ole ala, jolla he kokevat voivansa toteuttaa itseään. Työskentely metsässä merkitsee heille yksitoikkoista tekemistä, eikä alalle yläasteen oppilaanohjauksen tunneilla ole uhrattu ajatustakaan. Jokunen näistä mielenkiintoista työuraa havittelevista tytöistä on ehkä käynyt tutustumassa alan toisen asteen oppilaitokseen koululuokan vierailun mukana, mutta siitä ei ole jäänyt mieleen juuri mitään, koska sieltä saatu tieto ei ole kiinnittynyt mihinkään ajatukseen omasta tulevaisuudesta.

Monet tutkimuksemme tytöistä perustelivat meille koulutusvalintojaan omien vahvuuksiensa, taipumustensa ja taitojensa kautta. Koulussa hyvin menestyneille tytöille tällainen valintojen kiinnittyminen omiin kykyihin on helppoa, ovathan he saaneet vahvistusta osaamiselleen hyvien kouluarvosanojen kautta. Tällaiset valinnan perustelut vaihtelevat tutkimusaineistossamme kouluaineista, taiteellisista kyvyistä ja käden taidoista henkilökohtaisempiin ominaisuuksiin ja taipumuksiin. Ylivoimaisesti eniten tytöt tuovat esiin omia vahvuuksia ja työelämään sopivia taipumuksia pohtiessaan sosiaalisia taitojaan: kykyä ja halua tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, kuunnella ja auttaa muita ihmisiä sekä kantaa vastuuta paitsi muiden hyvinvoinnista, myös yhteisten asioiden etenemisestä:

... oon aika hyvä kuuntelemaan, miul on siis kaveri, joka... pystyy puhumaan monta tuntia, [ilman] että mie saan kunnolla sanna mittään siihen välliin, niin se ei minnuu haittaa... vaan pystyn kuuntelemaan ja sit se kyssyy aina neuvoo... sille todettiin masennus tossa jossain vaiheessa niin, sit mie olin siinä auttamassa sitä vähän yli... Niin se on ehkä se yks mikä vaikutti siihen miun... [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

No mä oon varmaan aika hyvä sisäistämään asioita ja sitten just, no ymmärtämään ihmisiä.. ja sit jos tulee joku uus asia niin mä osaan sopeutua siihen nopeesti. [...] Musta kyllä tuntuu et mä oon aika semmonen johtajatyylinen tai että, tai se just riippuu että jos on semmosia hyviä kavereita niin niitten kanssa on helpompi sopia et kuka tekee mitäkin ja on aika semmonen demokratia mutta... sit varsinkin jos on ollu semmosia ryhmätöitä, jossa on sellasia ihmisiä, jotka on vähän ujompia ja ei just uskalla puhua, niin sit mä yritän aina olla se, joka ehottaa et no, haluisitsä vaikka tehä tän. Jos ei välttämättä se toinen henkilö uskalla sanoo sitä ite. [9.-luokkalainen tyttö, kaupunkikeskustakoulu]

No mä oon hyvä esimerkiks työskenteleen kaikkien kanssa, et mulle on ihan sama... kenen kans teet... tää kuulostaa varmaan hyvin itsekkäälle mutta, mun on luontaista olla sillee, voiks sanoo vastuussa.. mä oon hyvä pitämään ihmiset aikataulussa ja hyvä pitämään kaikki mukana. Et johtajuus on tavallaan helppoo mulle... [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukunnan keskustakoulu]

Tyttöjen puheessa näistä kulttuurissa naistyypillisinä taitoina nähdystä sosiaalisista taidoista (vrt. Kinnunen 2001) nähdään olevan hyötyä esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla, kasvatusalalla sekä kaupan alalla vaikkapa erityisliikkeen pitäjänä. Näitä taitoja on kartutettu niin koulussa kuin vapaa-ajallakin, toisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa eläen. Esimerkiksi masentuneen ystävän kuunteleminen ja tälle tueksi ja avuksi vaikeassa tilanteessa oleminen ovat saaneet yhden haastattelemamme tytön pohtimaan psykologin ammattia tulevaisuudessa. Toisilla tytöillä on esimerkiksi seurakunnan tai 4H-yhdistyksen kautta kokemusta lasten ja nuorten kerhojen vetämisestä, ja osa heistä pohtiikin kokemuksen rohkaisemina esimerkiksi nuorisoalalle suuntautumista. Kaikenlaiset koneiden kanssa työskentelemisen taipumukset, yksin toimimisen into tai materiaalien työstämisen kyky puuttuvat kokonaan tutkimuksemme tyttöjen luonnehtiessa henkilökohtaisia valmiuksiaan – eikä näitä mitä ilmeisimmin ole vahvistettu heidän tähänastisessa koulutuksessaankaan.

Sukupuolentutkimuksessa toisten hyvinvoinnin huomioonottamiseen ja sen edistämiseen pyrkiviä sosiaalisia taitoja ja taipumuksia ei nähdä sukupuolten biologisina ominaisuuksina vaan sukupuolittuneen sosialisoinnin tuloksena. Kulttuurisia käsityksiämme tytöille ja pojille sopivista taidoista ylläpidetään ja uusinnetaan sitkeästi kaikilla kasvatuksen ja koulutuksen tasoilla, usein tiedostamatta. Tytöiltä ja pojilta odotetaan ja heiltä siedetään erilaista käyttäytymistä, mikä johtaa erilaisten sukupuolille luontaisina pidettyjen taitojen kehittymiseen (Alasaari & Katainen 2016, 16–17). Tyttöjä huomaamatta ohjailaan jo pienestä pitäen kasvatusammattilaisten apulaisiksi (Paumo 2012), jotka auttavat niin asioiden kuin ihmistenkin järjestyksen ylläpitämisessä. Eräs haastateltavamme paikantaakin oman vastuunottamistaipumuksensa muotoutumisen alakoulun ryhmätilanteisiin ja haastaviin koulutovereihin.

No mulla ehkä silleen kun ala-asteella mul oli hyvin erilainen luokka, oli nollasta sataan hirveen erilaista tyyppiä, ja sit meillä opettaja just painotti kaikkiin pari- ja ryhmätöihin niin siitä oppi sen... et kaikkien kans käy se tekeminen ja sitten että kun, mun ryhmiin nyt yleensä sattu ne ketkä nyt ei, vähät välittäny mitä teki, niin se... vastuun ottaminen... tuli siinä sitten. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Useimmat tytöt, joille sosiaalinen vuorovaikutus määrittyy sekä omaksi vahvuudeksi että luontevaksi työskentelyolomuodoksi, näkevät metsäalan työt yksinäisinä ja tylsinä. Heille sosiaalinen kanssakäyminen ja tiivis vuorovaikutus ovat tärkeä osa hyvää työyhteisöllisyyttä. He eivät näe metsäalaa sellaisena, jolla heillä olisi mahdollisuus hyödyntää tätä heidän minäkuvassaan keskeistä vahvuutta.

3.5 Minäkö metsäalalle? “Voisihan sitä, mutta...”

Ihan jokaiselle tutkimukseen haastatelluista yhdeksäsluokkalaisista tytöistä metsäala ei ole täysin vieras tai ulossuljettu vaihtoehto: sen perustutkintoa rinnan maanrakennusalan kanssa on pohtinut valintavaihtoehtonaan yksi tyttö, jonka lähisukulainen on samoja vaihtoehtoja pohdittuaan hakeutunut muutama vuosi aiemmin maanrakennusalalle. Tyttö on ollut koulun mukana tutustumassa alan oppilaitokseen, ja tämä kokemus on herättänyt sinänsä harvinaisen kiinnostuksen. Valinta on kuitenkin valintatilanteen lähestyessä alkanut epäilyttää. Heikko koulumenestys ja tuetun opiskelun tarve yläkoulussa saavat epäilemään paitsi sisäänpääsyä, myös pärjäämistä koulussa. Yksin metsässä työskenteleminenkin on alkanut tuntua riskialttiilta asialta sen jälkeen, kun alasta on puhuttu kotona perheen keskuudessa.

No [se epäilyttää], että en pärjää kielellisesti ja sitten, jos ei numero riitä siihen että pääsisin sinne kouluun ja, jos joutuu olemaan paljon pihalla... [ja]... kun on niitä tukijuttuja, että... ottaako ne mua kouluun... jos on hirveet ne tukijutut, että ei pärjää... millään normaalilla tasolla... .. vähän tuli sitten se, vastaan siinä metsäkoneenkuljettajana... kun sehän on yksinäistä työtä, että sattuu siellä metässä jotain, niin sitten ei tuu siinä kukaan auttamaan, vaan joutuis oottamaan, että seuraava vuoro alkaa, että se tulee sitten auttamaan. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukunnan keskustakoulu]

Tytöt, joiden vanhemmat työskentelevät työväenluokkaisissa ammateissa ja asuvat usein jo osana useamman saman suvun sukupolviketjua metsäalan oppilaitoksen lähiseudulla, eivät näe tulevaa työtään urana tai työn tekemistä itsensä toteuttamisen välineenä vaan lähinnä keinona *elättää itsensä ja perheensä, jos semmosen haluaa*. Tässä työhön asennoitumisessa oppilaitoksen sijainti lähellä kotia on ainoa tärkeäksi mainittu valintakriteeri toiselle asteelle siirryttäessä, eikä tässä valintaorientaatiossa omaa arkea ja elämää tutussa lähipiirissä haluta uhrata toisen asteen koulutuksen saamiseksi. Koulutukseen on investoitava vain siksi, että saavuttaa työmarkkinakelpoisuuden, joka on edellytys itsensä elättämislle.

Varsinkin nämä nuoret mitä minä itse kovasti just... mietin ...että ne ei halua tästä [paikkakunnalta] minnekään, nämä jotka hakee vaikka suurin osa tänne tekniikan tai soten alalle, niin kun minä sitten aina kysyn sitä, niin ne vaan haluaa työllistyä tähän [lähimmän keskisuuren kaupungin seudulle] tai suurin piirtein vanhempien naapuriin rakentaa oman omakotitalon, että ne on niin tänne sidonnaisia, että sitten ne jotka lähtee lukioon niin heillä on ehkä se enemmän, että voi muuttaa muuallekin päin Suomea tai jopa ehkä jopa ulkomaille... [Oppilaanohjaaja, maaseutupaikkakunnan keskustakoulu]

Tämäntyyppisissä tulevaisuudenvisioissa ammatti ja työ nähdään asioiden mahdollistajina, eikä niihin sitouduta samaan tapaan kuin aiemmin (Jakonen 2015, 310). Tällainen työlle annettu merkitys ja sen osuus nuorten tulevaisuudenhaaveissa nousevat esiin myös erityisesti erään ”pitkän linjan” oppilaanohjaajan haastattelussa, jossa niitä myös pohditaan.

Se [työ] on ehkä yks tekijä siellä [elämässä ja tulevaisuudenhaaveissa], se ei oo varmaan se merkittävin juttu. Mutta... en oo ihan varma, että mikä... koska ei tommonen perheorientaatiokaan oikeen voimakkaasti nouse sieltä esille. Eikä tämmönen työelämäorientaatiokaan että onko siellä kuitenkin semmonen vapaa-aikaorientaatio... määräävässä... vaikee kysymys... mutta, eivät varmaan odota samoja asioita työelämältä mitä me on odotettu. [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]

Tutkimuksemme yläkoululaisten tyttöjen haastatteluissa työhön suhtaudutaan tällä tavoin puhtaasti instrumentaalisesti vain harvoin – kenties siksi, että heistä valtaosa on kuitenkin suuntaamassa vähintään lukioasteen läpi kulkevalle koulutuspolulle. Vain muutaman tytön puheessa työ nähdään ensisijaisesti tulonlähteenä, joka mahdollistaa muun, yleensä aika perinteisesti hahmotetun elämisen. Oppilaanohjaajien haastattelujen pohjalta instrumentaalinen suhtautuminen työhön on yleisempää ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien keskuudessa ja korostuu enemmän poikien kanssa käydyissä keskusteluissa. Näissä puheissa työ nähdään keinona rakentaa taloudellisesti turvattu elämä tutussa ympäristössä.

Varsinkin ne, jotka mieltii, että jäävät tänne, niin heillä korostuu myös aina se vakituinen työ enemmän kun sitten näille muualle päin, että he voi mieltii projektityötä tai enemmän semmosta pätkätyötä, jotka lähtee sit vaikka lukioon ja siitä eteenpäin, mutta muuten nämä ammatilliselle puolelle menijät toivoo varmaan aika saman tyyppistä elämää kuin omilla vanhemmillä, että jäädään vaikka tähän lähelle ja on sit se oma talo tai ympäristö, tuttua ja turvallista, vakityö. [Oppilaanohjaaja, maaseutukunnan keskuskoulu]

Kukaan haastattemistamme työistä ei kuitenkaan kyseenalaista työn tekemisen tarvetta tai mahdollisuutta tulevaisuudessa, vaan työ nähdään itsestään selvänä osana tulevaa elämää. Ainoastaan yhdessä yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen puheessa työttömyyden mahdollisuus tulee esiin ja näyttäytyy ennen kaikkea kotiin rajoittuneena toimettomuutena. Työn nähdään paitsi mahdollistavan elämisen, myös tuovan rakennetta ja mielekkyyttä arkeen: *Kyllä se kuuluu arkeen että teet jotakin. Menee muuten ihan lusmuiluks. Sitten et osaa mitään muutakaan tehdä jos et käy töissä.* Myös maaseudulla työskentelevän oppilaanohjaajan puheessa tällainen näkemys työstä itsestään selvänä osana elämää on nuorten keskuudessa vallitseva tapa hahmottaa työtä ja sen roolia omassa tulevaisuudessa. Toisaalta toisen maaseutukoulun oppilaanohjaaja pohti, että maalla työtä ei määritellä myöskään vain rahan ansaitsemisen kautta vaan laajemmin perheen tai yhteisön hyvinvointia edistävänä toimintana, hyvin konkreettisena toimintana.

Mut se mielletään se työnteko, et sit vaikka on työtön, niin... sitä työtä on... on puulämmitteisiä talot, niin pitää tehdä puita... Työn tekemisen kulttuuri on täällä aivan erilainen kun täällä on maatiloja ja näitä, niin oppilaat on tosi paljon töissä. Ihan kouluaikaankin. Että meillä on enemmän ongelma siinä, että kun jotkut uuvuttaa jo nyt ittensä työllä loppuun. Et peltotyöt ja kaikki muut on... just niihin tiukkoihin aikoihin... Et niillä on tatsia tosi monella työelämästä ja tosi pitkistä päivistä jo... [Oppilaanohjaaja, maaseutukoulu]

Ne asuinpaikkaansa kiinnittyneet tytöt, jotka arvostavat työtä ennen kaikkea turvaton toimeentulon tuojana ja välineenä rakentaa turvallinen elämä tutussa ympäristössä, voisivat mahdollisesti suosia metsäalaa ammattina, jos alan sukupuolileima ei olisi niin vahva. Metsäalan oppilaitoksen lähellä sijaitsevasta peruskoulusta haastatellut ammatilliseen koulutukseen suuntaamassa olevat tytöt arvelivatkin pienen mielikuvarohkaisun jälkeen, että metsäalan voisi ehkä laittaa yhteishaun viimeisimmäksi valintavaihtoehdoksi, ja sinne voisi mennä, mikäli ei pääsisi muualle. Heidän arjessaan ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessaan metsäalan oppilaitos asuntoloineen määrittänyt kuitenkin ensisijaisesti siellä asuvien poikien maailmaksi, jossa käydään kyläilemässä tyttöporukalla. Itse työstä, tai edes siitä, miksi kaverit ovat hakeutuneet alalle, tytöillä ei ole oikein selkeää käsitystä. Metsäalan työ nähdään hyvin yksipuolisesti tylsänä *kopissa istumisena*, ja kalliiden koneiden kanssa työskentely arveluttaa.

Mä en ainakaan jaksa siellä metäkoneen kopissa olla koko aikaa... Ja varmaan hajottasin kaiken. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Tässä kommentissa realisoituu myös joidenkin oppilaanohjaajien näkemys siitä, että tytöt ovat poikia arempia kokeilemaan koneita ja laitteita. Tämä oppilaanohjaajat ovat havainneet myös metsäalan oppilaitosvierailuilla, joilla oppilaat yleensä pääsevät kokeilemaan metsäkonesimulaattoreita. Toisaalta myös moni haastateltu oppilaitosvierailua muisteleva yhdeksäsluokkalainen tyttö kertoi onnistuneensa simulaattoritehtävissä varsin hyvin. Metsäalan opettajat puolestaan arvioivat, että koska naispuoliset metsäkoneenkuljettajat ovat usein varovaisempia ja huolellisempia koneenkäytössä kuin miehet, niin työaikaa ja rahaa ei kulu turhiin huoltoihin. Vastuuntunto ja vastuun kantaminen ovat kulttuurisesti naisiin liitettyjä ominaisuuksia (Rantalaiho 1986; Kinnunen 2001), joten vastuuntuntoisiksi kasvatetut tytöt

voivat tarvita poikia enemmän rohkaisua, aikaa ja mahdollisuuksia kokeilemiseen – että he oppisivat uskomaan itseensä myös isojen koneiden hallitsijoina.

Eräässä maaseutukoulussa pääasiassa lukioon menossa oleva tyttöryhmä pohti, että metsäalalle olisi hauska mennä koneiden kanssa puuhaamaan kokeilumielessä, jos *ei olisi mitään rajoitteita ja kaikki olisi mahdollista* – millä he kenties viittaavat siihen paineeseen ja kiireen tuntuun, jotka leimaavat toisen asteen koulutusvalintoihin liittyvää stressiä. He eivät kuitenkaan näe metsäalaa omalla kohdallaan pidemmän päälle kannattavana tai järkevänä valintana tulevaisuuden kannalta. He eivät hahmota siellä etenemismahdollisuuksia tai urapolkuja eivätkä usko, että jaksaisivat pitkään tehdä työtä, joka heistä vaikuttaa yksitoikkoiselta. Esimerkiksi TET-jakson mittaisena katsauksena nämä tytöt olisivat kiinnostuneet tutustumaan alaan. Ehkä tällainen tutustumisjakso voisi oikaista käsityksiä, koska siellä voisi tuoda esiin erilaisia työnkuvia ja ammatteja, joihin alalta on työllistetty – samoin kuin miettiä ura- ja etenemispolkuja korkeammille koulutusasteille.

3.6 Mutkan kautta metsäalalle?

Tutkimukseen haastatellut oppilaanohjaajat eivät ole urallaan kohdanneet yhtään metsäalan toisen asteen koulutukseen hakeutunutta tyttöä, vaikka ala joissakin kouluissa on ollut ajoittain hyvinkin suosittu poikien keskuudessa. Jokunen tyttö on kyllä ollut kiinnostunut metsästä osana laajempaa kiinnostustaan biologiaan ja päätynyt toiselle asteelle lukioon. Hyvin peruskoulussa menestyneille tytöille ala ei välttämättä ole vielä riittävän kunnianhimoinen valinta vielä toisella asteella, ja lukio tarjoaa heille laajempia vaihtoehtoja vielä epämääräisenä häilyvän tulevaisuuden suhteen.

Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen keskuudessa metsäala hahmottuu pääosin hyvin kapeasti, ja siitä puhuttaessa mielikuvat liikkuvat pitkälti suorittavassa työssä, metsänhoidossa ja -hakuussa sekä puiden kuljetuksessa. Osaltaan tämä varmasti johtuu siitä, että alakohtaisesti toisen asteen koulutusvalintaa pohtivat nuoret saavat koulutustietoa lähinnä toisen asteen koulutuksesta ja lukioon menijöillä on vielä lisävuosia aikaa hahmottaa paitsi omia taipumuksiaan ja mieltymyksiään, myös eri alojen tarjoamia mahdollisuuksia. Aineistossamme on kuitenkin yksi poikkeus: eräs haastattelemistamme tytöistä toi lähipiiristään esiin kaksi esimerkkiä korkeamman asteen metsäalalla vaikuttavista sukulaisistaan:

No mulla on [sukulainen], joka itse asiassa opiskelee Helsingissä yliopistossa... jotain metsäalaa se oli, metsätaloutta ehkä. Ja ne just on paljon metsässä ja mittailee asioita ja kaikkee tällasta. Ja sitten... mun toinen [sukulainen]... joka on vähän vanhempi, niin sekin on jollakin metsäbiologia-alalla. No se just väitteli tohtoriks tässä ehkä vuos sitten ja se sen väitöskirja oli just jostain soista ja tällasista. En mä ihan ymmärtänyt, mitä se ihan tarkalleen ottaen oli, mut metsissä kuitenkin. [9.-luokkalainen tyttö, maaseutukoulu]

Tällaisten lukioon lähtijöiden keskuudessa metsäala voisi hyvinkin olla myöhemmin täsmentyvä korkeakoulutasoinen opiskeluala – erityisesti jos metsäala on jo muutenkin

vahvasti ja esimerkinomaisesti elämässä läsnä. Myös koulutuspolkunsuunnasta epävarmoille lukioon menijöille metsäala voi koulutuspolulla etenemisen myöhemmässä vaiheessa olla vaihtoehto joko ammattikorkeakouluopintojen tai yliopisto-opintojen kautta. Harva heistä kuitenkin osaa tuoda näitä vaihtoehtoja esiin vielä toisen asteen kouluvalintaa pohiessaan. Useimmille metsäalan mielikuvat rajoittuvat niihin ammatteihin, joihin alan toisen asteen koulutuksesta valmistuu, ja tämä rajaus liittyyneidän elämässään lähitulevaisuudessa tapahtuvaan toisen asteen yhteishakuun ja siihen, miten alaa on heille markkinoitu. Sen pidemmälle suuntaavia suunnitelmia harva yhdeksäsluokkalainen vielä osaa tai edes haluaa tehdä.

3.7 Rakkaus metsään ja alalle suuntautuminen

Kun yhdeksäsluokkalaisilta tytöiltä kysyttiin, minkälaisille ihmisille metsäala heidän nähdäkseen sopii, useimmat vastasivat, että ainakin sellaisille, jotka viihtyvät metsässä. Moni tutkimuksemme tytöistä viihtyy metsässä itsekin, mutta ainoastaan yksi heistä sanoi ääneen, että periaatteessa metsäala voisi sopia vaikka hänelle, koska metsä on hänelle erityisen mieluisa ympäristö. Metsän rakastaminen voi kuitenkin laittaa siellä viihtyvän epäilemään: puiden kaataminen on hankalaa, jos metsän metsän kollektiivisen ja sosiaalisen arvon näkee ristiriidassa sen taloudellisen hyödyntämisen kanssa.

Tyttö 1: Mutta miun mielest, silleen se [metsäala] sopis, esim. miunlaisille ihmisille et rakastaa metsiä et saa olla sen kanssa tekemissä mut sit siinä taas se... et kaadetaan...

Tyttö 2: Niin mut siihen liittyy myös se, et eiks Suomessa aina se et jos sie kaadat puita niin sinne istutetaan myös niitä puita niin se on toisaalta silleen et...

Tyttö 1: No joo... kyllä siitä hyötyy, mut silleen taas että hyötyykö muut ihmiset, et ne ei voi käydä siellä kuitenkaan silleen että... Niin et se on vähän semmosta, no en tiiä, se ei ihan, joo hyvä mutta, mie jos olisin siellä, niin sit mie oisin just se... et... ei niitä mehtiä saa kaataa...

[Kaksi 9.-luokkalaista tyttöä, kaupunkikeskustakoulu]

Tämä on ainoa haastatteluissa eteen tullut kommentti, joka jollakin lailla sivuaa viime aikoina mediassa käytyä keskustelua metsien käytöstä ja sen ympäristövaikutuksista. Tähän ryhmähaastatteluun osallistuneita lukuun ottamatta tähän tutkimukseen haastatellut nuoret eivät ole joko ollenkaan hahmottaneet, mitä metsäalalla tehdään, tai sitten he ovat sisäistäneet metsäalallakin esiintyvät metsästä puhumisen tavat, joissa metsiä hoidetaan ja korjataan ja maata parannetaan. Näin meille puhuttiin erityisesti maaseutukouluissa, joissa metsä kuuluu monen nuoren elämänpäiriin perheen tai muun lähipiirin omistussuhteen kautta. Tämä puhetapa välttelee sanavalinnoissa metsän taloudelliseen hyötykäyttöön liitettyjä negatiivisia konnotaatioita, joita vastaavasti luonnonsuojelutahot korostavat puhuessaan esimerkiksi avohakkuista.

Ympäristönsuojelun kansallinen ja kansainvälinen laajeneminen on heikentänyt metsäammattilaisten perinteistä yhteiskunnallista auktoriteettia ja tuonut metsäkeskusteluun mukaan uusia, vaikuttavia asiantuntijoita, jotka kyseenalaistavat perinteisiä metsänhoidon

käytäntöjä ja joiden kanssa metsäalalla joudutaan kilpailemaan paitsi metsänomistajien luottamuksesta (Suopajärvi 2009, 333), myös alan houkuttelevuudesta tuleville työntekijöille. On oletettavaa, että edellä esitetyssä aineistolainauksessa esiintynyttä metsäpohdintaa on mediaa seuraavien nuorten tyttöjen keskuudessa enemmänkin. Näissä pohdinnoissa metsässä *jyräävät isot koneet ja kaapinkokoiset miehet kirveineen* voidaan nähdä metsäluontoa ruhjovina “pahiksina”, joiden työhön samastuminen voi olla vaikeaa.

4 KUN METSÄALA ON VALINTA

Tutkimuksen tätä päälukua varten on luettu erityisesti metsäalalla joko nuoriso- tai aikuislinjoilla opiskelevien tyttöjen ja naisten haastatteluja. Haastatteluaineistossa esille tulevia asioita on peilattu myös tutkijoiden oppilaitosvierailuilla tekemiin havaintoihin. Se epävarmuus ja hämmennys, joka heijastuu peruskouluikäisten tyttöjen arvioissa metsäalasta, on kadonnut kokonaan koulutukseen päätyneiden tyttöjen elämismaailmasta. Heidän kohdallaan alavalinta korostuu onnistuneena ja kenties lopullisenakin ammatillisen itsetunnon kehittymisen mahdollisuutena.

4.1 Omalla alalla

Vaikka metsäala on selkeästi miesvaltainen ala, ja vaikka valtaosa haastattelemistamme yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ei voikaan kuvitella itseään metsäalan opiskelijoiksi, tutkimukseen haastatelluille alan ammatillisessa koulutuksessa opiskeleville tytöille ja naisille (n=9) se on ollut oma valinta ja hyvin selkeä sellainen. Se on ollut heille myös ensisijainen alavalinta, johon ollaan hyvin tyytyväisiä. Kaikki tutkimukseen haastatellut metsäalan opiskelijat ovat valmistumassa metsäkoneenkuljettajiksi, ja yhtä lukuun ottamatta se on ollut kaikkien tavoitteena alusta saakka. Yksi opiskelijoista on perusopetusjakson jälkeen jatkanut metsuriksi ja metsäpalvelujen tuottajaksi valmistavalle linjalle, mutta on sitten metsäkoneenkuljettajaksi valmistavan linjan valinneiden tyttöjen kanssa *päässyt konehommiin*, jolloin on syttynyt kipinä juuri metsäkoneenkuljettajaksi kouluttautumiseen.

Kiinnostus metsäkoneisiin ja into niiden kanssa työskentelyyn yhdistää kaikkia tähän tutkimukseen osallistuneita alalla opiskelevia tyttöjä ja naisia samalla tavalla kuin se yläkoulujen oppilaanohjaajien mukaan tuntuu yhdistävän sinne hakeutuvia poikia, jotka ovat nuoresta pitäen tottuneet *mopoja rassailemaan*. Osalla metsäalalla opiskelevista tytöistä ja naisista on ollut konekokemusta jo heidän hakeutuessaan opiskelemaan, joko mopojen, autojen tai traktoreiden kanssa harjoittelun kautta. Jo jonkin aikaa opiskeltuaan naiset ovat huomanneet, että kiinnostus ja halu oppia kyllä kompensoivat mahdollisen kokemuksen puutteen. Erityisesti tutkimukseemme haastatellut aikuisopiskelijat pohtivat, että moni tyttö tai nainen saattaa kokea alalle hakeutumisen esteeksi sen, ettei tiedä moottoreista tai muista *konehommista*, mitään ja haluavat tuoda kaikille alaa harkitseville naisille tiedoksi, että pelkkä kiinnostus riittää alalle hakeutumiseen, koska kaikki tarvittava tieto ja taito ovat opittavissa koulussa.

Toinen kaikkia tutkimukseen haastateltuja tyttöjä ja naisia yhdistävä tekijä on metsässä viihtyminen. Metsä nähdään mieluisana työympäristönä, ja siellä vietetään mielellään aikaa myös vapaa-ajalla. Kolmanneksi: itsenäinen ja omassa rauhassa tehtävä työ houkuttelee niin nuoriso- kuin aikuislinjalla opiskelevia. Metsässä yksin oleminen nähdään mieluisana ja työssä

arvostetaan omaa rauhaa enemmän kuin sosiaalista kanssakäymistä. Näiden tyttöjen ja naisten mielenmaisemissa hyvä työ on sellaista, jossa *kukaan ei hengitä niskaan tai häslää ympärillä*.

4.2 Tyttöinä metsäalan nuorisolinjalla

Kaikille tutkimukseen haastatetuille metsäalaa nuorisolinjalla opiskeleville tytöille maaseutu ja metsä ovat olleet tuttu ympäristö lapsesta asti. Moni heistä on kotoisin maatilalta, ja monen lähipiirissä *konehommat* ovat tuttuja. Metsä on jokaiselle hyvin tuttu ympäristö. Siellä on metsästetty tai kuljettu perheen kanssa metsätoissa. Lähipiirin miehet ovat vahvasti läsnä näiden tyttöjen puheessa, kun he kertovat lapsuudestaan ja miettivät tekemäänsä alavalintaa. Moni tytöistä on kulkenut traktorin tai muun työkonteen kyydissä isän, ukin tai enon mukana jo pienestä pitäen, ja lähipiirin miehet ovat myös kannustaneet hakeutumaan alalle.

No en mä tiä, se on varmaan se että kun, velikin... on kaivinkonehommissa ja eno on... konehommissa, ja meillä on muutenkin niitä koneita kotona niin aattelin että haluu tehdä työkseen koneitten kanssa, juttuja. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

...kun mä olin pieni niin meillä oli maatila ja iskä tekee edelleenkin, konehommia. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Velikin... on ite käynyt saman koulun [useita vuosia] sitten ja suositteli paljon et kyllä ehattomasti jos, vähänkin kiinnostusta riittää niin kannattaa. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Ukki oli silleen että joo... lähet metsuriks. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Nämä nuoret naiset ovat sosiaalistuneet maaseudun miehiseen työkuulttuuriin jo varhaisessa vaiheessa. Tässä suhteessa tutkimuksemme haastatteluaineisto resonoi Katja Tervon (2008) metsäammattilaisia ja heidän kokemuksiaan kolmessa sukupolvessa tarkastelevan tutkimuksen kanssa. Perinteen ja isän vaikutus määrittänyt vahvasti paitsi vanhemman sukupolven, myös nuoremman metsäammattilaisukupolven keskuudessa, kun Tervon tutkimusaineistossaan mietitään, miksi alalle on lähdetty. Valintaa selitetään ”luontaisilla taipumuksilla”, joiden juuria voi etsiä lapsuuden ympäristöstä, jossa maa- ja metsätaloustöihin osallistumisella ja metsäympäristöllä on merkityksensä. (Tervo 2008, 189.) Samanlaista isän tai ukin mukana metsässä ja maataloustöissä kulkemista muistelivat meille myös jotkut maaseutukouluissa haastatellut yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joille ala ammattina ei kuitenkaan tunnu olevan vaihtoehto.

Metsäalalla opiskelevien tyttöjen haastatteluissa pohditaankin paljon kaskuympäristön merkitystä alanvalintakipinän syttymiselle ja mietitään, että toisenlaisessa kasvuympäristössä tämä kipinä ei olisi välttämättä syttynyt. Seuraavassa aineistolainauksessa opiskelija pohtii oman taustansa vaikutusta alan valintaan ja sivuaa kasvuympäristön lisäksi sukupuolittuneen kasvatuksen merkitystä sille, miten tytöt ja pojat näkevät itsensä ja kuinka se vaikuttaa alavalintaan.

Se on se ympäristö. Varmaan jos me jostain kaupungista tai kaupungissa, oisin aina asununiin en mä varmaan ois ikinä lähteny tämmöselle alalle. Tai eihän sitä tiä mutta just se että kun se, on se ympäristö mikä vaikuttaa sit aika paljon sit siihen että... millanen ihmisestä tulee tai siis... onhan kaikilla se oma luonne, mut sit se että totta kai jos pienestä pitäen vaikka tytöille ollaan sillee, että joo puetaan mekkoja päälle ollaan hienoja naisia, niin totta kai niistä tulee semmosia ne kasvaa siihen, mut sit just se että kun mäkin pienenä aina, mopoilla ja mönkijöillä ajoin sun muuta niin sitten ei osaa olla semmonen, ns. hieno nainen. Tai siis tarvittaessa joo kyllä mä mekon voin laittaa päälle mutta se ei oo ihan mun juttu. Kyl se ympäristö vaikuttaa aika paljon sit siihen että, mille alalle sit haluaa. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Tällaisessa ammatinvalintaorientaatiossa erottaudutaan tytöistä, jotka on kasvatettu *hienoiksi naisiksi*. *Hienona naisena* oleminen asettuu tässä vastakkain suhteessa kulttuurisesti poikiin liitettyyn tekemiseen – mopolla ja mönkijällä ajamiseen – johon myös itse asemoidutaan. Myös omaa suhdetta poikiin ja poikien tekemisen kulttuuriin korostetaan vahvasti.

No mä oon aina, ehkä johtuen niistä mun isoveljistä... mä oon aina... viihtynyt paljon paremmin poikien kanssa ja se on aina, peruskoulussakin mä etenkin ala-asteella mä olin mun isoveljien kavereitten kans pelaan jalkapalloa sillä välin kun muut tytöt hyppi hyppynaru tai teki jotain niin se on vähän silleen et se on mulle niin, tai normaali asia et ei oo paljon tyttöjä ympärillä et on sit enemmän poikia. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Joo... mä eniten mun isoveljen kanssa vietän aikaa että kun, ei miun isosisko mitään konehommia tee mutta veli tekee niin mie oon aina sen mukana siinä ja, koulussakin aina ollu, poikien kanssa siellä leikkimässä ja riehumassa sun muuta. [Metsäalan opiskelija, nuorisolinja]

Kulttuurisesti pojille tyypillinen toimintatapa – poikatapaisuus – tuntuu luontevalta tavalta toimia näille metsäalan valinneille tytöille, ja poikien seurassa viihdytään paremmin kuin tyttöjen seurassa. Poikatapaisuuteen kiinnittymällä erottaudutaan *tyttöjen jutuista*, jotka seuraavassa aineistokatkelmassa kuvataan melko kapeasti ulkonäkökeskeisiksi (tässä pohditaan syitä sille, miksi tytöt niin harvoin hakeutuvat alalle):

Tyttö 1: No ehkä siinä on se että, suurin osa tytöistä on ehkä semmosia että niitä ei kauheesti koneet kiinnosta tai ne on enemmän semmosia, miten sen selittäis...

Tyttö 2: Semmosia et jos nyt suoraan sanoo et laittaa kynsiä ja tykkää tehdä tommosia...

Tyttö 1: Ns tyttöjen juttuja. Mutta ehkä se... voi olla kans ryhmäpaine siinä et ei vois olla erilainen et et sä voi mennä mettäkouluun, koska sä oot tyttö tai silleen et jos muut tytöt lähtee lukioon tai lähiohitoja-alalle tai johonkin, niin sekin voi vaikuttaa siihen.

[Metsäalan opiskelijat, nuorisolinja]

Siinä missä yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen puheessa pojat määrittävät massan mukana kulkijoiksi, tässä korostetaan tyttöjen ryhmäpainetta sukupuolityypillisen alavalinnan tekemiseen. Usein juuri ne, jotka valitsevat toisin, tunnistavatkin kulttuurissa vallitsevia sukupuolittuneita toimintamalleja ja rajoja sukupuolten välillä. Metsäalan valinneet tytöt ovat toimineet ja valinneet sukupuoleensa nähden epätyypillisesti ja murtaneet reittinsä kulttuuristen muurien lävitse. Usein he ovat lapsesta saakka tottuneet miehiseen toimintakulttuuriin lapsuudessa vahvasti läsnä olevien lähipiirin miesten kautta ja sopeutuneet

siihen paremmin kuin oman sukupuolensa toimintakulttuuriin, joka ainakin ikätoverien parissa nähdään melko kapeasti. Alavalinta on ollut heille luonteva, koska he ovat tottuneet toimimaan ainoina tyttöinä poikien ja miesten joukossa, tutusti ja turvallisesti. Sama tuttuus jatkuu nyt opiskeluaikanakin: kaikki haastatellut metsäalan opiskelijatyöt tuntevat olevansa juuri oikeassa paikassa opiskelemaan ja kuuluvansa sinne. Vaikka naisnäkökulmasta katsottuna huumori koulussa on toisinaan *rankkaa* ja sitä pitää ymmärtää alalla pärjätäkseen, ja vaikka osa pojista suhtautuukin heihin vähättelevästi, heidän kokemuksissaan kanssaopiskelijat määrittyvät myös reiluiksi ja kannustaviksi.

Tätä tyttöjen jakamaa kuulumisen kokemusta ei murra se, että joskus sitä on koeteltu esimerkiksi tiettyjen opettajien taholta. Tyttöjen toiminnan sijaan opettajan huomio on kiinnittynyt heidän olemukseensa, jolloin heidän tyttöyttään on korostettu oppitunneilla hyvin epämukavalta tuntuneella tavalla. Tyttöyttä korostamalla opettaja on sulkenut tytön opettajan itsensä ja poikien muodostaman me-ryhmän ulkopuolelle. Myös osa pojista on osallistunut tähän ulossulkemiseen nauramalla näille ”oppituntien kevennyksille”. Vaikka tällaiset kokemukset ovat aineistossamme harvinaisia ja yksittäisiä, niiden jättämä ilmapiirijälki voi kuitenkin tyttöjen puheen perusteella jäädä kalvamaan opiskelun arkea ikävällä tavalla. Työelämän kontakteista nuorisolinjan tytöillä ei vielä ole ollut kokemusta.

Kaikki tutkimuksemme nuorisolinjan tytöt toivovat saavansa tulevaisuudessa töitä omalta alaltaan metsäkoneen kuljettajina, eikä haastatteluista tule esiin kiinnostusta edetä alalla korkeammille asteille. Suorittava työ kiinnostaa ainakin opintojen tässä vaiheessa enemmän, ja siihen liittyviä taitoja halutaan ottaa haltuun laajasti ja erityisesti perehtymällä erilaisiin koneisiin sekä eritasoisten ajoneuvojen kuljettamiseen. Hankkimalla monipuolista osaamista panostetaan tietoisesti kykyyn olla joustavaa työvoimaa luonnonvoimista riippuvaisella ja kausiluontoisella alalla. Horisontaalinen alan haltuunotto suorittavalla tasolla on monen tutkimukseen osallistuneen nuoren naisen suunnitelmissa. Jatko-opintomahdollisuuksista ja niiden avaamista ammattioista ollaan tietoisia, mutta suunnitelmat siihen suuntaan ovat vielä hyvin häilyväiset. Ammattiin ja työmarkkinoille valmistuminen on selkeä ja varma tavoite, ja sitä kohti ollaan menossa.

4.3 Metsäalan valinneet aikuiset naiset

Tutkimuksemme haastateltujen metsäalan aikuisopiskelijoiden (n=4) kohdalla opiskelijoiden taustat ja tarinat ovat moninaisempia kuin ensimmäistä toisen asteen koulutustaan käyvien nuorten vastaavat. Kaikilla heistä on jo jokin ammatillinen koulutus ja miltei jokaisella myös pitkä työkokemus aiemmalta alaltaan. Ainoastaan yksi heistä on hakeutunut metsäalalle suoraan edellisen koulutuksensa jälkeen – ja samanlaisin taustakertomuksin kuin edellisen alaluvun nuorisolinjalaiset: lapsuutta sävyttävät muistot isän mukana töissä kulkemisesta ja siitä, kuinka monet lähipiirin miehet toimivat maa- ja metsätalouseläällä. Jokunen yksittäinen kouluajan kokemus on ruokkinut alasta kiinnostumista; koulun kanssa on päässyt tutustumaan metsäkoneenkuljettajan työmaahan ja retkelle maa- ja metsätaloustapahtumaan. “Varman

pelaaminen” toisen asteen yhteishaussa vei tytöille tyypilliseen koulutusvalintaan ja ammattiin naisvaltaiselle asiakaspalvelualalle, mutta metsäalaan syttynyt kiinnostus ei jättänyt rauhaan:

Kaikki on sanonu että kyl mie ihan oikeella alalla oon et kyl sen ihan huomaa, miun asenteesta ja miten mie jaksan jauhaa tästä alasta. Kyllä ne sanoo et ei ne minuu viittis mihinkään muuhun alaan kun motokuskiks... kaikki poikapuolisetkin kaverit oli silleen että tuo kuulostaa enemmän siun ammatilta kun [edellinen ammatti] ettei kukaan oikeestaan ihmetelly sitä. [Metsä-alan opiskelija, aikuislinja]

Vaikka tämän nuoren naisen kohdalla kiinnostus metsäalalle on syttynyt jo varhain, rohkeus miesvaltaiselle alalle ja kauas kavereista lähtemiseen ei ollut vielä toisen asteen valintoja tehtäessä riittävä. Toiselle asteelle siirtyminen voi tarkoittaa nuorelle kotoa pois muuttamista hyvin nuorella iällä, ja arjen jatkuvuus entuudestaan tuttujen kavereiden kanssa saattaa olla tärkeä valintaa ohjaava tekijä tuolloin, uudessa ja jännittävässä tilanteessa. Metsäalan valinta tuossa tilanteessa voi joillekin tarkoittaa muuttamista yksin ja kauas kavereista - paikkaan, jossa ei välttämättä olisi edes muita tyttöjä.

No ehkä just tää [oppilaitoksen sijainti]... jos ei lähe omalta koululta muita tyttöjä, niin sittenhän se on tosi semmosta, niin kun mullakin, sitä vaan mietti, että mitä hitto siellä teet kun ei oo kavereita. Ja jos tykkää alasta mutta ei vaan uskalla niin ei sitä uskalla sitten hakee. [Metsäalan opiskelija, aikuislinja]

Monet haastatellut aikuisopiskelijat elävät jo aikuisvuosiaan, ja alalle on haettu erilaisissa elämäntilanteissa erilaisten motiivien ajamana. Yhteistä kaikille ammatinvaihtajille on, että muita aloja ei ole edes harkittu. Kaikkien selkeänä tavoitteena on tulla metsäkoneenkuljettajaksi, joskin erilaisten virikkeiden innoittamina: joskus esimerkiksi koiran kanssa tehdyt metsälenkit metsäkoneen jäljissä ovat voineet saada naisen kiinnostumaan näistä jälkien tekijöistä ja pohtimaan alan vaihtoa. Metsä tuttuna päivittäisen lenkkeilyn tai marjastuksen toimintaympäristönä on tullut niin mieluisaksi, että siellä voisi käydä töissäkin. Jos metsään töihin mieluilija on perheenäiti, lasten tuleminen siihen ikään, jolloin he eivät enää tarvitse jatkuvaa aikuisen läsnäoloa, voi olla se ratkaiseva elämänvaihe, jolloin voi ottaa selvää koulutusmahdollisuuksista ja lähteä tavoittelemaan uutta ammattia.

Joskus myös muuttaminen kotiseudulle, lapsuuden maisemiin, voi antaa kimmokkeen alavalintapohdinnoille aikuisiässä. Samalla tavalla kouluttautumisintoa ovat voineet nostattaa aiempaan työhön kuuluneet jatkuvat yt-neuvottelut ja työmahdollisuuksien epävarmuudet. Tuttavien kautta on saatettu päästä tutustumaan aiemmin itselle vieraaseen metsäkoneiden maailmaan. Erityisesti naisvaltaisilla hoiva- ja asiakaspalveluiloilla toimineille tutkimuksemme naisille metsäalan itsenäinen työ merkitsee vastapainoa aiemman alan sosiaaliselle kuormitukselle. Työn sosiaalisuus erityisesti kasvatus- ja palveluiloilla voi olla uuvuttavaa; jatkuva ihmisten ja heidän ongelmien kohtaaminen työssä rasittaa helposti omaakin mieltä. Metsäalan suorittavissa tehtävissä uskotaan voitavan säästää sosiaalisia voimavaroja itselle tärkeisiin ihmissuhteisiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen vapaa-ajalla. Entisessä ammatissa siihen ei ole jäänyt liiemmästi energiaa.

Tutkimuksemme metsäalan aikuisopiskelijoiden puheet opiskelunsa arjesta poikkeavat nuorisolinjalla opiskelevien puheista siinä, että niissä korostuu vahvasti oppimisen motivaatio. Naisten puhunnassa miehetkään eivät ole “ajautuneet” metsäalan aikuispuolen koulutukseen siten kuin jotkut nuorisolinjan pojat mitä ilmeisimmin ovat. Suhtautuminen kanssaopiskelijoihin – myös naisiin – on aikuispuolella ehkä yleisestikin kunnioittavampaa kuin nuorten keskuudessa. Haastattelemamme aikuisopiskelijat eivät puhu *häseltyä*, jollaiseksi nuorisolinjan tytöt kuvaavat opiskelutarkeaan poikavaltaisessa ryhmässä. Kokemus opiskeluryhmään kuulumisesta on naisten keskuudessa vahva. Myös opettajilta aikuiset naiset katsovat pääasiassa saavansa samanlaista kohtelua kuin miesopiskelijatoverinsakin. Jonkinlaisia naisiin kohdistuvia ennakkoluuloja he ovat kuitenkin ajoittain kohdanneet. Seuraavassa aineistolainauksessa eräs aikuisopiskelija pohtii, että oma käyttäytyminen vaikuttaa merkittävästi siihen, miten tulee kohtelluksi. Hänen kommentistaan voi lukea, kuinka hän naisena joutuu kohtaamaan ennakkoluuloja ja reagoimaan niihin. Tässä hän oli valinnut strategiakseen todistelun siitä, että omaa oikeanlaisen asenteen työntekoon. Toisessa aineistokatkelmassa pohditaan omaa suhtautumista työttölyyn, johon on törmätty paitsi metsäalan naisopiskelijana myös aiemmissa ammatissa asiakaspalvelussa.

No, hirveen hyvinhän on otettu vastaan. Mutta... mä oon ehkä omalla asenteellani saanut pisteitä ihan hirveesti. Et... kun me alotettiin silloin viime syksynä niillä koneketjuilla ja silloin tuli uudet opettajat, ja nääkin molemmat meidän koneketjuopettajat, niin kummallakaan ei ollut ollu naispuoleista opiskelijaa aikasemmin, ja mä siis... mitään varsinaista negatiivista en tarkota... mutta semmosta pientä, että mulle muutaman kerran huomautettiin ettei nyt vaan pitkät kynnet mee poikki... semmosta pientä. Mut sitten mä olen... et kun meilläkin on ollu jotain remontteja, et on joku paikka hajonnut koneesta, niin... minä olen se kuka siellä on ensimmäisenä kädet kynnärpäitä myöten siinä rasvassa sitten, niin olen sillä omalla asenteella karistanut kyllä kaikki mahdolliset epäluulot sitten matkan varrella pois. [Metsäalan aikuisopiskelija]

Kun mä oon ite sellanen... että kun toiset ihmiset ei voi sietää sitä semmosta työttölyä, niin mä en oo koskaan ajatellu siitä niin, että jos joku puhuu musta tyttönä niin mä en oo aatellu et hän haluaa loukata mua... se mun opettaja... niin hänkin on jo kuudenkymmenen ikänen, niin hän on joskus saattanut sanoo tyttö, mut mä oon jotenkin aatellut sen... niin että se ei oo sitä et hän haluaa välttämättä mua työtöllä, vaan ehkä sitä että hän kuitenkin on mua vanhempi... [Metsäalan aikuisopiskelija]

Aikuispuolen opiskelijoista osa on ollut jo työssäoppimisjaksoilla, joten heillä on jo jonkin verran kokemusta työntajista ja muista alan toimijoista. Vaikka omalle kohdalle ei ole sattunut yhtään avoimesti sukupuoliserjintää harjoittavaa työntajaa, joka ei olisi halunnut palkata naisia tai olisi muuten epäillyt näiden kyvykkyyttä alalle, “yleisessä tiedossa” on, että alalla riittää näitäkin. Toisaalta työntaja saattaa myös ylpeillä palkkaamallaan naiskyljettajalla: onhan nainen erikoisuus, jota kelpaa esitellä muille alana toimijoille:

... kiinnitin semmoseen jännään asiaan huomiota tossa yks kerta kun... mun työautossa oli vähän vikaa niin sitä piti käyttää huollossa... kun tää [yrityksen nimi], missä mä oon nyt työharjoittelussa... niit on isä ja vissiiin parikin poikaa... isä on joku kuudenkymmenen, ehkä

vähän paremmalla puolella... ja poika on ehkä noin 35 ja mä oon tän pojan kautta alun perin sen työpaikan saanu... jotenkin se isä kuitenkin siellä, vastaa joistakin asioista... meillä oli tän isän kanssa... autokorjaamolle treffit, niin jotenkin mulle tuli sellanen olo, että se on... hänen omasta mielestään hänelle sulka hattuun, kun hän huomasi siellä autokorjaamolla mainostaa että meillä on nainen motokuskina... Niin mulle tuli itelle siitä kommentista sellai olo et hän todennäköisesti on kertonut sen ehkä jollekin muullekin. [Metsäalan aikuisopiskelija]

5 NÄKYMÄTTÖMISTÄ NAISISTA METSÄALAN TAITAJIKSI

Tutkimuksen tässä pääluvussa nostamme vielä tarkasteluun metsäalan tiukasti sukupuolittuneen luonteen ja alan julkikuvaa ja toimintakulttuuria vaivaavan naisten näkymättömyyden. Ennen näitä pohdintoja tuomme kuitenkin esiin kokemuksia ja näkemyksiä oppilaitos- ja koulutusesittelyistä, joiden kautta pyritään levittämään metsäalatietoutta yläkoululaisten koulutuspolkuihin suunnittelevien oppilaiden keskuuteen. Näyttää siltä, että alan mielikuvissa ja käytännön toiminnassa tytöt ja naiset tulevat helposti sysätyiksi syrjään – epähuomiossa ja ei-tarkoituksellisesti, mutta ilmeisen tehokkaasti kuitenkin.

5.1 Kaoottisista koululaisvierailuista rauhallisiin tutustumisjaksoihin

Keväällä vuonna 2018 osallistuimme tutkimuksen puitteissa koululaisvierailuille, joilla pääsimme seuraamaan, miten metsäalasta kouluvalintaansa miettiville peruskoululaisille puhutaan: kuinka heitä houkutellaan alalle. Toisessa näistä vierailuista oli kaikille yhteinen tietoisuus luokassa. Siellä oli esillä erilaisia puusta jatkojalostettuja tuotteita ja materiaaleja sekä erilaisia tuotteita, joissa käytetään puukuitua. Metsäalaa markkinoitiin nuorille ekologisenä valintana. Suomalainen metsäteollisuus esitettiin vastuullisena ja ympäristöstä huolehtivana kasvualana, joka tarjoaa tulevaisuudessa töitä monelle. Vertauskohtana käytettiin sademetsien vastuutonta hakkaamista muun muassa Etelä-Amerikassa. Biotalous tuotanto ja puunjalostuksen tuotekehittely asetettiin vastakkain muovin tuotannon kanssa ja kerrottiin, että lähijärvestäkin on jo löytynyt ympäristölle ja eliökunnalle tuhoisaa mikromuovia. Alan kasvupotentiaaliin uskottiin biotalouden nousua perustellen ja alan valinneille maalailtiin hyvää työllisyystilannetta. Tulevaisuudenkuvien maalailu tuotiin henkilökohtaisellekin tasolle. Miesopettaja kohdensi puhettaan kuulijoiden joukossa olevalle lippispäiselle pojalle: *Sinä näytät ihan siltä, että sinusta tulee motokuski... Tästä toisesta kaverista [poika hänkin] tulee ajokoneen kuljettaja ja sinusta motokuski.* Alan esittely keskittyi sen yhteiskunnallisen merkityksen esiin tuomiseen ja tulevaisuuden lupaavien työllisyysnäkökymien maalailuun, mutta sen tarjoamat toiminta- ja etenemismahdollisuudet jäivät esittelystä syrjään. Metsäkoneita pääsi katselemaan ja sellaisen kyydissäkin olemaan, mutta kokonaisuus alan toimintamahdollisuuksista ja opintosisällöistä jäi melko suppeaksi ja keskittyi koneopetukseen.

Ulkopuolisen tarkkailijan silmin ryhmävierailut olivat kokonaisuudessaan jokseenkin kaoottisia. Ryhmää paimennettiin siirtymään tutustumispisteestä toiseen, ja jokaisella pisteellä oli jokin alaan liittyvä tehtävä. Eräällä seitsemäsluokkalaisten metsäretkellä muutamat äänekkäät pojat ottivat ryhmässä huomattavasti tilaa. Esimerkiksi lounastauolla metsästysseuran pihalla nämä muutamat (ja heitä seuraava isompi poikajoukko) syöksyivät grillikotaan sellaisella vyöryllä, että rauhallisimmille tytöille ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin väistää ja odotella vuoroaan kodan ulkopuolella. Myös muissa vierailukohteissa näillä pojilla oli omat keskinäiset kisailunsa, jotka varastivat huomiota niin vierailun järjestäjätahoilta kuin esittelyjen yleisöltäkin. On varmasti syytä pohtia, kuinka paljon tytöt saavat irti tällaisista tutustumiskäynneistä, joiden vierailuryhmässä on mukana voimakkaita ja paljon ohjaajien ja opettajien huomiota vieviä oppilaita, jotka vievät käyttäytymisellään monelta mahdollisuuden

keskittyä itse asiaan. He ottavat tilan myös asian ja alan esittelijöiltä, joiden viesti helposti jää poikien epävirallisen “esityksen” varjoon – huomion saamisesta tilanteesta tulee helposti valtataistelu. Eri oppilasryhmien ryhmadynamiikka on tietysti erilainen⁴, mutta nämä vierailuilla tekemämme kaaoshavainnot toistavat hyvin samaa kokemusta, josta tyttöryhmien haastatteluissa puhuttiin: levottomista pojista on joissakin tilanteissa paljon harmia ja häiriötä.

Haastatteluaineistostammekin on havaittavissa, että kukaan luokkansa kanssa tutustumisvierailuille osallistunut tyttö ei ole nähnyt koulutusesittelyjä kovin vakuuttavina esityksinä, jos ylipäättään muistaa niistä enää mitään. Pienemmät vierailuryhmät ja rauhallisempi vierailuaikataulu voisivat auttaa siinä, että rauhallisemmatkin oppilaat pääsevät tutustumaan kulloinkin esittelyn kohteena olevaan alaan. Eräässä yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen haastattelussa kaivattiin metsäalalle TET-jakson kaltaista viikon tutustumista, jonka aikana voisi perehtyä alaan. Myös metsäalan opiskelijat ehdottivat sellaista vierailua, jossa tutustujat pääsisivät opiskelijoiden mukana tutustumaan koulun arkeen. Ehkä metsäalan oppilaitokset ja muut toimijat voisivat järjestää jonkinlaisia “naiserityisiä” tutustumisjaksoja Puolustusvoimien järjestämien “Intti tutuksi naisille” -kurssien tapaan? Nämä voisivat toimia jonkinlaisina rohkaisukursseina, joiden aikana voisi pohtia omia epäröintejä ja joilla alaa opiskelevat tytöt ja naiset voisivat toimia tuutoreina ja kertoa omista kokemuksistaan alalla. Esimerkiksi moni alalla opiskeleva haastateltavamme on ennen valintaansa epäillyt alalle sopivuuttaan, kun ei ole entuudestaan tiennyt koneista mitään eikä omannut sellaista “mopon rassausta” -kokemusta, jota alan valinneilla pojilla ja miehillä katsotaan olevan. Vasta nyt opiskeluaikana on syntynyt varmuus siitä, että *koulu kyllä opettaa* eikä mitään tarvitse osata etukäteen. Oma kiinnostus ja into aiheeseen riittävät, mutta ne eivät syty, jos alasta ei ole minkäänlaista käsitystä. Niitä tyttöjä, jotka etsivät tulevalta ammatilta ensisijaisesti keinoja tulla toimeen ja rakentaa taloudellisesti turvattua elämää, voisi alalle hakeutumiseen rohkaista myös tieto alan työllisyysnäkyistä, palkkauksesta ja muista eduista, mutta ennen kaikkea heidänkin pitäisi päästä näkemään, kokemaan ja toteamaan itse, että ala on varteenotettava vaihtoehto yhtä lailla tytöille kuin pojillekin.

5.2 Kohti tyttöyden vapaampaa määritelmää

Tämän tutkimuksen aineistoja kootessamme keskustelimme paljon siitä, mitä tulisi tehdä, että tytöt ja naisetkin löytäisivät metsäalan – määrittäytyhän tämä löytäminen tärkeäksi sekä kansainvälisessä metsätulevaisuuskeskustelussa että kansallisessa työmarkkinoiden sukupuolittuneisuushuolossa. Sekä haastattelemamme oppilaanohjaajat että metsäalan opiskelijat korostavat mielteissään tyttöjen ja naisten näkyviksi tekemistä niin metsäalan julkisuuskuvassa kuin sen koulutus- ja työkäytännöissä:

⁴ Toisella vierailulla metsäalan oppilaitoksen konehallille koululaisryhmässä oli pari vaikutusvaltaista tyttöä, jotka toimivat jonkinlaisina järjestyksen vartijoina ja komentelivat äänekkäästi muuta ryhmää, jos he havaitsivat siinä häiritsevää käyttäytymistä.

Ja varmaan... jos kahtoo kaikkia motojuttuja, niin ei niissä naiset näy... niin en mie tiiä, että älyäks ees kaikki työt miettii et se vois olla se oma ammatti... mainoksissakin vois olla enemmän... jos mainostetaan vaikka uutta Ponssee niin että siellä ois nainen eikä mies puikoissa. [Metsäalan opiskelija, aikuislinja]

En tiiä pelottaako osaa sitten se että jos se yhteisö on niin sellanen jätkäyhteisö että, pystyykö tyttö olemaan omana itsenään tyttönä siinä porukassa. Ja sitten tietysti mitä enemmän on tyttöjä niin sitä paremmin se siihen istuu... mut esikuvat varmaan on kaikista paras et tuli semmosia... [Oppilaanohjaaja, kaupunkikeskustakoulu]

Metsäalan oppilaitoksissa vieraillessamme kyselimme myös kohtaamiemme työntekijöiden näkemyksiä tyttöjen vähäisestä hakeutumisesta alalle ja havaitsimme, että henkilökunnan parissa saattaa esiintyä yhä melko kapeita ja stereotypisiä käsityksiä tyttöydestä ja naiseudesta. Alan kouluttajat tai koulutuksesta vastaavat voivat edelleen olla sitä mieltä, että *alalla pärjätäkseen tytön pitää olla jotenkin poikamainen*. “Tyttömäisyyden” – joka jostain syystä edelleen voi määrittyä alan epävirallisessa puheessa esimerkiksi *minihameessa ja korkokengissä kulkemiseksi* – katsotaan olevan este metsäalalla pärjäämiselle. Tällaiset näkemykset – vaikka olisivatkin vähemmistössä – todennäköisesti ovat yhteydessä siihen, että myös metsäalan tytöt itse suhteuttavat haastatteluissa itseään alan miehiin ja maskuliinisuuteen (vrt. Suojärvi 2009). Etenkin nuorisopuolen opiskelijoista moni kokee maaseudun miehisen työkuulttuurin omakseen ja vierastaa *tyttöjen juttuja*, jotka heidän puheissaan määrittyvät kapean ulkonäkökeskeisiksi. Metsäalalle päätyminen kytketään myös naisten parissa poikamaiseen toimintaorientaatioon, joka tulee puheissa esiin esimerkiksi *leikkimisenä, riehumisena, traktorin kanssa hommien tekemisenä ja metsästämisenä*. Tyttöjen toimintaorientaatio puolestaan määrittyy samoissa puheissa *kynsien laittamisena, siisteissä vaatteissa olemisena ja likaantumisen välttämisenä*, eräänlaisena “hienohelmaisuutena”. Näissä puheissa poikamainen toimintaorientaatio on seurauksista piittaamatonta tekemistä ja rypemistä ja tyttömäinen toimintaorientaatio taas omasta ulkonäöstä ja olemuksesta huolehtimista, joka rajoittaa toimintaa. Aikuisten opiskelijanaisten keskuudessa tällainen sukupuolikategorioiden ja niiden toimintaorientaatioihin asettautuminen on harvinaisempaa kuin heitä nuorempien naisten parissa, joskin jonkin verran myös he joutuvat todistelemaan toimintakykyään ja -valmiuttaan, kun heitä heidän naiseutensa takia epäillään “hienohelmoiksi”. Näyttää siltä, että naisen on kuitenkin tavalla tai toisella lunastettava jonkinlainen erityisoikeus olla mukana metsäalalla – olemalla poikamainen, välttämättä naistapaista toimintaa ja suhtautumalla pitkämielisellä huumorintajulla alan perinnettä ja kulttuuria lävistäviin miestapaisuuksiin ja siihen, että hän kuitenkin loppujen lopuksi on alalla jonkinlainen kummajainen, erityistapaus.

Metsäalan nuorisolinjan tytöt joutuvat sopeutumaan miesvaltaiselle alalle nuorina, silloin kun identiteetti – sukupuoli-identiteetti osana sitä – on vielä muotoutumassa. Tällöin olisi tärkeää, että he saisivat olla myös tyttöjä ja olla siitä ylpeitä. Tässä sekä sosiaalisen että perinteisemmän median rooli voisi olla avainasemassa tuomassa esiin, että miesvaltaisella alalla voi toimia myös tyttönä, jonka elämään kuuluu myös *tyttöjen juttuja*. Tällaisena esimerkkinä toimii

esimerkiksi “Metsäalan ammattilehdessä” 5/2018 esitelty puuautonkuljettaja, nuori nainen, jonka Instagram-tilillä on yli 8000 seuraajaa. Naisen Instagram-tilillä ovat sulassa sovussa rekkakuvat, salikuvat ja somesukupolvelle tyypilliset “söpöilevät selfiet” – sekä arjessa että “täydessä tällingissä”. Tällaista itsensä esille asettamista ei tietenkään voi suoraan vaatia keneltäkään, eikä kaikkien tarvitse tehdä itsestään julkista hahmoa sukupuolelleen epätyypillisen ammatinvalintansa takia, mutta jonkinlaisia kollektiivisia sosiaalisen median tilejä voisi käyttää tuomaan esiin paitsi naisten läsnäoloa miesvaltaisella metsäalalla, myös korostaa sitä, että tytöt ja naiset – niin metsäalalla kuin muuallakin – ovat hyvin moninainen ryhmä. Sama tyttö voi eri kontekstissa sekä *ryskää* metsäkoneella metsässä että *sipsutella korkkareissa* minihameeseen pukeutuneena, eikä kumpikaan alenna hänen arvoaan sen enempää metsätyöntekijänä kuin tyttönä tai naisenaakaan.

6 LÄHTEET

- Alasaari, Nea & Katainen, Reija (2016) Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö (<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)
- Armila, Päivi, Käyhkö, Mari & Pöysä, Ville (2018) On the Educational Edges of a Learning Society. *The Journal of Youth Studies*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13676261.2018.1453128>
- Berg, Päivi; Anttila, Anu-Hanna ja Härmä, Vuokko (2018) Lähteminen ja jääminen luokkatekona. Nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön. *Sosiologia* 3/2018.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2009) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Harinen, Päivi & Halme, Juha (2012) *Hyvä paha koulu. Kouluhyvinvointia etsimässä*. Helsinki: Suomen UNICEF & Nuorisotutkimusverkosto.
- Hartikainen, Esko (2016) Keskustelun keskellä syrjä: Syrjäseutukeskustelu Suomessa vuodesta 1945. Teoksessa Päivi Armila, Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkintöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 21–40.
- Jakonen, Mikko (2015) Pelon talous ja uudet kyvyt teoksessa. Teoksessa Kristiina Brusila, Jussi Onnismaa & Heikki pasanen (toim.) *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino, 283–311.
- Jokinen, Eeva (2004) Sukupuoli tapana. *Tutkiva sosiaalityö. Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura*, 5–8.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen Raija (2010) *Sukupuolten järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Kimmel, Michael S. (2004) *The Gendered Society. Second Edition*. New York: Oxford University Press.
- Kinnunen, Merja (2001) *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Korvajärvi, Päivi (2002) Sukupuoli työelämässä. *Naistutkimus* 4/2002, 61–66
- Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino 183–196.
- Kuisma, Markku (1993) *Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620-1920*. Helsinki: Suomen historiallinen seura ja Metsäteollisuus ry.
- Kulmalainen, Taru (2015) *Tyttöjen kaverisuosio. Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Akateeminen väitöskirja N:o 103. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

- Kuusi, Heli & Jakku-Sihvonen, Ritva & Koramo, Marika (2009) Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus 2009:52. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Käyhkö, Mari (2006) Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työelämästä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Lahelma, Elina (2009) Tytöt, pojat ja kysymys koulumenestyksestä. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino
- Lappalainen, Sirpa & Mietola, Reetta & Lahelma, Elina (2010) Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 1/2010. 39–55.
- Liljeström, Marianne (2004) Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 111–138
- Manninen, Sari (2010) ”Iso, vahva rohkee – kaikenlaista”. Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Akateeminen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Murto, Virve & Vieno, Atte & Inkinen, Alina & Reinikainen, Rasmus & Saari, Juhani & Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus (2018) Toisen asteen ammatillisten koulutusvalintojen sukupuolittuminen ja nuorten epätyypilliset valinnat. Policy brief 18/2018. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- (<https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/18-2018-Toisen+asteen+ammattillisten+koulutusvalintojen+sukupuolittuminen+ja+nuorten+ep%C3%A4tyypilliset+valinnat/76cb6cba-14db-4928-8f45-7100691d7e5a?version=1.0>, luettu 28.10.2018)
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2017) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ollikainen, Taru (2011) Suosiopelejä yläkoulun informaalin kulttuurin kentällä – tyttöjen kamppailua mukaanpääsystä. *Kasvatus* 42 (5), 468–479.
- Paumo, Milla (2012) Totuttujen toimintamallien tiedostaminen. Teoksesta Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.): *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PSKustannus. 141–157.
- Pringle, Rosemary (1989) *Secretaries talk. Sexuality, power and work*. Lontoo: Verso.
- Pöysä, Ville & Käyhkö, Mari & Armila, Päivi (2018) Kauas koulut karkaavat. Pitkät koulumatkat lisäävät koulutuksellista eriarvoisuutta. <https://ilmiomedia.fi/yleinen/kauas-koulut-karkaavat-pitkat-valimatkat-lisaavat-koulutuksen-eriarvoisuutta/>
- Pöysä, Jyrki (1997) Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rantalaiho, Liisa (1986) Toimistotyö naisten työnä. Teoksessa Rantalaiho, Liisa (toim.) *Toimistotyö, toimistotyöntekijät ja toimistoautomaatio*. Tampere: Tampereen yliopisto, 26–42.
- Skeggs, Beverley (2014) *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino
- Suopajarvi, Tiina (2009) Sukupuoli meni metsään. Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1255, Tiede.

Tasavertaiset työmarkkinat -työryhmän muistio (2004) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. (<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80449/tr01.pdf?sequence=1>)

Tervo, Katja (2008) Metsän hiljaiset. Metsätöön rakennemurrosten kolme sukupolvea. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1177, Tiede.

Teräsaho, Miia & Keski-Petäjä, Miina (2017) Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytyneitä. Näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura 203–218.

Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso – epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino.

7 LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelurunko yhdeksäsluokkalaisille

Esittäytymiset

- Kertokaa aluksi, keitä te olette. Oletteko te kavereita keskenänne?
- Haastattelija/t esittäytyvät ja kertovat tutkimuksesta ja sen eettisistä periaatteista o mihin haastatteluja käytetään ja miten niitä säilytetään
- o vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja yksilöiden nimettömyys tuloksia kirjoitettaessa

Paikka, arki ja perhe

- Missä asutte, kaupungissa, kirkonkylällä tai muussa asuinkeskittymässä vai haja-asutusalueella?
- Minkälaista täällä [paikan nimi] on asua ja elää?
- Mitä muuta te elämässänne ja arjessänne teette kuin käytte koulua? Eli miten ja missä vietätte vapaa-aikaanne? Mitä tykkäätte tehdä? Mitä olisi kiva tehdä, jos voisi tehdä mitä tahansa?
- Vietättekö mieluummin aikaa ulkona vai sisällä? Missä olette, kun olette ulkona? Mitä teette siellä?
- Keitä teidän perheeseen kuuluu? Siskoja, veljiä?
- Onko teidän perheellänne jotain yhteisiä harrastuksia? Entä lomailutottumuksia?
- Osallistuvatko teillä lapset kotitöihin? Mitä teette?
- Näkyykö vanhempien/perheen aikuisten ammatti jotenkin siellä kotona?
- Onko pitänyt luopua joistakin asioista ja haaveista siksi, että ne ovat olleet liian kalliita?

Koulutusvalinta

- Joko tiedätte, minne hakeudutte opiskelemaan peruskoulun jälkeen? Jos, niin minne?
- Mitkä ovat TOP 3 -asiaa, jotka vaikuttavat koulunvalintaan?
- Keiden kanssa olette keskustelleet tai aiotte keskustella vaihtoehtoista? Kenen näkemyksiä haluaisitte kuulla?
- Jos teillä on vanhempia sisarusksia, niin millaisia koulutusvalintoja nämä ovat tehneet? Ovatko he olleet tyytyväisiä? Mihin ovat, mihin eivät?
- Miten olette pärjänneet koulussa? Miten se vaikuttaa koulutusvalintaan?
- Mikä koulussa on mukavaa / ikävää? Miten nämä asiat vaikuttavat koulutusvalintaan?
- Harrastatteko jotakin? Oletteko koskaan ajatelleet siitä ammattia?
- Onko sillä väliä, missä koulu fyysisesti sijaitsee? Onko sen oltava lähellä? Voiko se olla kaukana? Pitääkö sen olla kaukana?
- Onko tällä seudulla sellaisia työpaikkoja, joissa haluaisitte olla joskus aikuisina töissä?
- Onko tämä kouluvalinta teille iso vai pieni, helppo vai vaikea asia?

Minä ja työelämä

- Missä asioissa olette hyviä? Sopivatko nämä taidot erityisesti jollekin tietylle alalle?
- Missä olette oppineet näitä taitoja?

- Onko teillä lapsena ollut haaveammatteja? Mitä? Miksi?
- Minkälaisissa töitä lähipiirinne ihmiset tekevät, missä ammateissa toimivat? Ovatko he puhuneet työstään? Pitävätkö siitä?
- Missä olette olleet TET-jaksoilla? Miten päädyitte sinne? Miltä se työ vaikutti?
- Oletteko käyneet koulun kanssa tutustumassa työpaikkoihin tai koulutusaloihin? Mihin?
- Mikä työssä on tärkeää?

Näkemykset nais- ja miesvaltaisista aloista

- Tiedätkö, minne teidän luokkalaisenne aikovat hakea? Onko tytöillä ja pojilla samoja vai erilaisia valintoja? Jos valinnat ovat erilaisia sukupuolittain, mistä se mahtaa johtua?

Metsäala

- Minkälainen metsäsuhde teillä on? Omistatteko tai omistavatko vanhempanne tai muut läheisenne metsää?
- Tunnetteko ketään metsäalalla työskentelevää? Ketä ja minkälaisissa tehtävissä he ovat?
- Minkälaisille ihmisille ala mielestänne sopii?
- Mitä metsäalan työt mielestänne pitävät sisällään? Minkälaisiin ammatteihin alalta valmistutaan? Mitä niissä konkreettisesti tehdään?
- Minkälaisia tietoja ja taitoja siellä tarvitaan?
- Mikä metsäalalle hakeutuvia kiinnostaa?
- Oletteko koskaan harkinneet metsäalan koulutusta vaihtoehtona? Miksi / miksi ette?
- Mikä siellä voisi olla kivaa tai kiinnostavaa? Entä mikä siellä arveluttaa?
- Mitä näette, että tytöltä vaadittaisiin metsäalan koulutuksessa? Olisiko se tytölle helpompaa tai vaikeampaa kuin pojalle? Miksi?

Tulevaisuudenkuvia ja -toiveita

- Mihin menisitte opiskelemaan, jos voisitte valita ihan mitä vain? Miksi? Mihin ette menisi mistään hinnasta? Miksi?
- Minkälaisena näette elämänne viiden vuoden kuluttua? Minkälainen olisi onnellinen elämä?

Liite 2: Teemahaastattelurunko oppilaanohjaajille

Esittäytymiset

- Kerrotko aluksi, kuka olet ja mikä on sinun roolisi tässä koulussa?
- Haastattelijat esittäytyvät ja kertovat tutkimuksesta ja sen eettisistä periaatteista o mihin haastatteluja käytetään ja miten niitä säilytetään
- o vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja yksilöiden nimettömyys tuloksia kirjoitettaessa

Koulu ja oma tehtävä

- Kuinka kauan olet toiminut tässä tehtävässä tai tässä koulussa? Onko teitä monta opoa täällä?
- Minkälainen koulu tämä on? Onko täällä jotain erityisiä painotuksia? Onko tämä profiloitunut jotenkin?
- Mitä kaikkea sinun työsi pitää sisällään?
- Kuinka vapaat kädet teillä opoilla täällä koulussa on itse suunnitella ja ideoida työn sisältöjä ja luoda yhteistyöverkostoja? Jääkö tällaiseen aikaa?

Oppilaat

- Minkälaisia oppilaita teillä täällä on? Mistä he tulevat?
- Miten tänne päädytään? Missä määrin koulun painotukset määrittävät tänne opiskelemaan tulevia? Missä määrin asuinalue? Tai jokin muu?

Kouluvalinta

- Missä vaiheessa nuoret alkavat miettiä tulevaa kouluvalintaa, perusasteelta eteenpäin siirtymistä? Miettivätkö asioita oma-aloitteisesti vai pitääkö jotenkin patistella siihen?
- Missä suhteessa teidän oppilaitanne jatkaa lukioon / ammatilliseen opetukseen? Näettekö jotain erityistä tekijää, mikä tähän jakoon vaikuttaa? Ovatko kaksoistutkinnot mielestänne vaikuttaneet tähän asetelmaan?
- Kuinka nuoret itse suhtautuvat valintaan? Kuinka merkityksellisenä se nähdään tulevaisuuden kannalta? Stressataanko siitä?
- Mitkä ovat suosituimpia hakukohteita ammatillisella puolella? Mikä niissä näkemyksenne mukaan vetää? (kuulostellaan, tuleeko tässä sukupuoli esiin ilman eksplisiittisesti ilmaistua kysymistä)
- Mitkä ovat keskeisimpiä asioita, jotka näkemyksesi mukaan vaikuttavat nuoren kouluvalintaan?

Näkemykset nais- ja miesvaltaisista aloista

- Hakeutuvatko tytöt ja pojat missä määrin samoille tai eri aloille? Mistä luulet, että tämä johtuu? Onko se ongelma? Miksi?
- Jos sitä halutaan muuttaa, mihin sinun mielestäsi pitäisi kiinnittää huomiota? Minkä pitäisi muuttua?

Nuoret ja työelämä

- Kuinka paljon te puhutteko nuorten kanssa työelämästä? Minkälaiset kysymykset nuoria sen suhteen askarruttavat?
- Mitä nuoret työltä odottavat tai toivovat?

- Kuinka merkittävä osa työllä on nuorten tulevaisuudenhaaveissa?

Paikalliset työelämäkontaktit

- Onko teillä täällä yhteistyötä paikallisten työnantajien kanssa? Minkälaista?
- Kuinka aktiivisesti työnantajien tai erilaisten intressiryhmien puolesta tulee yhteydenottoja?
- Miten nuoret valikoivat TET-harjoittelupaikkansa? Onko TET-kokemuksilla vaikutusta alavalintaan?

Metsäala

- Onko teidän koulusta hakeuduttu metsäalalle?
- Miksi sinne haetaan/ei haeta? Vaihtelee se koulutuslinjan mukaan? Mikä metsäalalle hakeutuvia kiinnostaa?
- Onko sinne hakevilla jotakin tiettyjä ominaisuuksia, taipumuksia, taitoja, harrastuksia tai arvostuksia?
- Minkälaisille nuorille se mielestäsi sopii?
- Minkälaisiin työtehtäviin metsäalan oppilaitoksista valmistutaan?
- Minkälaisia näkemyksiä nuorilla on metsäalasta? Entä sinulla itselläsi?
- Ovatko tytöt olleet metsäalasta kiinnostuneita?
- Mitä metsäalan koulutus vaatii tytöiltä? Olisiko se tytöille helpompaa tai vaikeampaa kuin pojille? Miksi?
- Miten tytöt teidän näkemyksenne mukaan saataisiin houkuteltua alalle?
- Metsäsuhde?

Arvomaailmat

- Tulevatko valinnoissa esiin nuorten arvomaailmat? Minkälaiden maailmankatsomusten tai arvomaailmojen näet nuorilla vaikuttavan kouluvalintoihin ja miten?

Liite 3: Teemahaastattelurunko metsäalan opiskelijoille, nuoret

Esittäytymiset

- Mistä olet kotoisin? Miten pitkä matka sieltä on tänne?
- Käytkö koulua kotoa käsin vai asutko asuntolassa tms.?
- Haastattelijat esittäytyvät ja kertovat haastattelun tarkoituksesta

Valinta ja metsäala

- Olet valinnut metsäalan? Mikä sai sinut valitsemaan tämän? Mistä sait tietoa alasta? Oliko tämä ensimmäinen valintavaihtoehtosi? Jos ei, niin mikä oli?
- Onko sinulla kavereita, jotka ovat tehneet samanlaisen valinnan?
- Minkälaisia valintoja kaverisi tekivät yhteishaussa?
- Mitä harrastat? Ovatko harrastukset vaikuttaneet valintaan?
- Mikä metsäalassa kiinnostaa? Minkälaista työtä haluat tulevaisuudessa tehdä?
- Miksi täältä valmistutaan? Mitä eri linjavaihtoehtoja täällä on?
- Millä linjalla itse olet? Miksi valitsit juuri sen?

Koulun arki

- Minkälaisia asioita teille opetetaan täällä koulussa? Mitä oppiaineita teillä on? Opetetaanko muutakin kuin ammattiaineita?
- Montako tyttöä täällä on opiskelemissa? Millä linjoilla?
- Oletko ystäväystynyt täällä muiden opiskelijoiden kanssa? Onko sinulla täällä joku oma porukka, jonka kanssa vietät välitunteja ym. aikaa? Onko siinä tyttöjä vai poikia vai sekä että?
- Paljonko teillä on opettajia? Ovatko he miehiä vai naisia? Mitä he opettavat?
- Onko teillä täällä paljon käytännön työharjoittelua? Oletko jo ollut sellaisessa?
- Kuinka paljon olet tekemisissä työelämän edustajien kanssa? Missä yhteyksissä?
- Miten sinusta sukupuoli näkyy täällä koulussa? Opiskelun arjessa? Entä vapaa-ajalla?
- Entä työelämän puolella? Missä suhteessa työharjoittelupaikoissa on ollut miehiä ja naisia?

Ainokaiskysymykset

- Pärjäävätkö tytöt täällä poikien keskellä? Mitä se vaatii tytöltä?
- Näkyykö ”ainokaisuus” luokassa jotenkin?
- Kohtelevatko opettajat tyttöjä jotenkin erityisellä tavalla? Entä poikaopiskelijat? Entä työelämän yhteistyökumppanit?
- Miten suhteudutte siihen? Miltä se tuntuu?

Opiskelijatyypit

- Onko täällä opiskelevilla tytöillä/naisilla jotain yhteistä keskenään? Näetkö jotain luonteenpiirrettä tai osaamista tai taipumusta, joka korostuu näissä hommissa? Entä pojilla/miehillä? Näetkö tänne hakeutuvilla jotain yhdistävää tekijää?

Tytöt/naiset ja metsäala tulevaisuudessa

- Miksi tytöt eivät hakeudu metsäalalle? Mitä sinun mielestäsi pitäisi tehdä, että he hakeutuisivat? Miten saataisiin tyttöjä mukaan?

Jatkosuunnitelmat

- Haluatko valmistuttuasi heti töihin?

- Oletko ajatellut jakaa opintoja tämän jälkeen? Samalla alalla vai jollakin toisella?
- Positiivinen nostatuskysymys loppuun.

Liite 4: Teemahaastattelurunko metsäalan opiskelijoille, aikuiset

Esittäytymiset

- Mistäpäin olet tullut tänne kouluun? Miten pitkä matka sieltä on tänne?
- Käytkö koulua kotoa käsin vai asutko asuntolassa tms.? Minkä vaiheen opiskelija olet? Monesko vuosi on menossa?
- Haastattelijat esittäytyvät ja kertovat haastattelun tarkoituksesta

Valinta ja metsäala

- Millaisessa elämäntilanteessa olit, kun lähdit tänne opiskelemaan?
- Onko sinulla aiempia tutkintoja? Mitä ne ovat?
- Olet valinnut metsäalan? Mikä sai sinut valitsemaan tämän? Mistä sait tietoa alasta?
- Onko sinulla metsäalalla työskenteleviä tuttuja?
- Oliko tämä ensimmäinen valintavaihtoehtosi? Jos ei, niin mikä oli?
- Mitä harrastat? Ovatko harrastukset vaikuttaneet valintaan?
- Mikä metsäalassa kiinnostaa? Minkälaista työtä haluat tulevaisuudessa tehdä?
- Miksi täältä valmistutaan? Mitä eri linjavaihtoehtoja täällä on?
- Millä linjalla itse olet? Miksi valitsit juuri sen?

Koulun arki

- Sinä olet aikuislinjalla täällä. Minkälaisia opintojaksoja teillä täällä on? Opiskeletteko jatkuvasti, vai onko teillä erilaisia läsnäolo- ja etäjaksoja vai miten?
- Minkälaisia asioita teille opetetaan täällä koulussa? Mitä oppiaineita teillä on? Opetetaanko muutakin kuin ammattiaineita?
- Montako tyttöä/naista täällä on opiskelemissa? Millä linjoilla?
- Oletko ystäväystynyt/kaverustunut täällä muiden opiskelijoiden kanssa? Onko sinulla täällä joku oma porukka, jonka kanssa vietät välitunteja yms. aikaa? Onko siinä tyttöjä/naisia vai poikia/miehiä vai sekä että?
- Paljonko teillä on opettajia? Ovatko he miehiä vai naisia? Mitä he opettavat?
- Onko teillä täällä paljon käytännön työharjoittelua? Oletko jo ollut sellaisessa?
- Kuinka paljon olette tekemisissä työelämän edustajien kanssa? Missä yhteyksissä?
- Miten sinusta sukupuoli näkyy täällä koulussa? Opiskelun arjessa?
- Entä työelämän puolella? Missä suhteessa työharjoittelupaikoissa on ollut miehiä ja naisia?

Ainokaiskysymykset

- Pärjäävätkö tytöt/naiset täällä poikien/miesten keskellä? Mitä se vaatii tytöltä?
- Näkyykö ”ainokaisuus” luokassa jotenkin?
- Kohtelevatko opettajat tai ohjaajat tyttöjä/naisia jotenkin erityisellä tavalla? Entä poika/miesopiskelijat? Entä työelämän yhteistyökumppanit?
- Miten suhteudutte siihen? Miltä se tuntuu?

Opiskelijatyypit

- Onko täällä opiskelevilla tytöillä/naisilla jotain yhteistä keskenään? Näetkö jotain luonteenpiirrettä tai osaamista tai taipumusta, joka korostuu näissä hommissa? Entä pojilla/miehillä? Näetkö tänne hakeutuvilla jotain yhdistävää tekijää?

Jatkosuunnitelmat

- Haluatko valmistuttuasi heti töihin?
- Oletko ajatellut jakaa opintoja tämän jälkeen? Samalla alalla vai jollakin toisella?

Tytöt/naiset ja metsäala tulevaisuudessa

- Miksi tytöt eivät hakeudu metsäalalle? Mitä sinun mielestäsi pitäisi tehdä, että he hakeutuisivat? Miten saataisiin tyttöjä mukaan.
- Positiivinen nostatuskysymys loppuun.

